

กระบวนการถ่ายทอดความรู้ของครูมนตรี ตราโมท
ในกลุ่มผู้สืบทอดคนในระบบโรงเรียน

การจัดการศึกษาด้านวิชาชีพดนตรีและนาฏศิลป์ไทยในระบบโรงเรียน (Formal Education) ภายใต้การควบคุมและดำเนินการของรัฐนั้น เริ่มขึ้นเป็นครั้งแรกในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบอบประชาธิปไตย เมื่อปี พ.ศ. 2477 โดยรัฐได้จัดตั้ง "โรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์" (วิทยาลัยนาฏศิลป์ในปัจจุบัน) ขึ้น ให้การศึกษาทั้งวิชาสามัญ วิชานาฏศิลป์และดุริยางคศิลป์

ในปีพ.ศ. 2478 คณะรัฐมนตรีมีมติให้โอนกิจการกองมหรสพ กระทรวงวัง มาสังกัดกรมศิลปากร กระทรวงธรรมการ ครูมนตรี ตราโมท ข้าราชการในกองมหรสพ กระทรวงวัง ก็ได้โอนมาดำรงตำแหน่งครูชั้น 3 หมวดดุริยางค์ไทย แผนกละครและสังคีต กรมศิลปากร (มนตรี ตราโมท, 2538: 3) ต่อมา ในปีพ.ศ. 2481 ได้เป็นครูประจำโรงเรียนศิลปากร แผนกนาฏดุริยางค์ ซึ่งเดิมคือ โรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์ รับผิดชอบการสอนภาคทฤษฎีทางด้านดุริยางคศิลป์ สัตศิลป์ และนาฏศิลป์ ท่านได้ทุ่มเทชีวิตให้กับงานสอนภาคทฤษฎีอย่างเต็มที่และอย่างต่อเนื่องตลอดอายุขัยของท่าน

อาจกล่าวได้ว่า ครูมนตรี ตราโมท ได้เริ่มต้นชีวิตของความเป็นครูที่แท้จริงในระบบโรงเรียนเมื่ออายุได้ 38 ปี สมดังเจตนารมณ์ของท่านที่ได้ตั้งไว้ตั้งแต่ยังเยาว์วัย

ในช่วงปี พ.ศ. 2513 เริ่มมีการเปิดสอนหลักสูตรสาขาดนตรีไทยจนถึงระดับปริญญาตรี ทั้งในกรมการฝึกหัดครูและทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ กล่าวคือ ปีพ.ศ. 2513 วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา กรมการฝึกหัดครู เปิดสอนวิชาเอกดนตรีศึกษา ปีพ.ศ. 2518 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร เปิดสอนวิชาเอกดุริยางคศาสตร์ ปีพ.ศ. 2520 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เปิดสอนวิชาเอกดนตรีศึกษาในคณะครุศาสตร์ และต่อมา ปีพ.ศ. 2526 เปิดสอนวิชาเอกดุริยางค์

ไทยในขณะศิลปกรรมศาสตร์ สถาบันการศึกษาเหล่านี้มุ่งผลิตบุคลากรออกไปเป็นครูสอนดนตรีไทยในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา มีแต่คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเท่านั้นที่มุ่งผลิตบุคลากรเพื่อเป็นศิลปินทางดนตรีไทยโดยเฉพาะ (มาศสุภา สีสุทอง, 2531: 190-191, 191) ในหลักสูตร ทุกสถาบันได้กำหนดให้เรียนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติดนตรีควบคู่กันไป ส่วนด้านการสอนนั้นได้มีการจ้างบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญในการสอนดนตรีไทยเข้ามาสอนควบคู่ไปกับอาจารย์ที่สอนในแต่ละสถาบันการศึกษา (มาศสุภา สีสุทอง, 2531: 185-186) ดังนั้น ครูมนตรี ตราโมท ในฐานะผู้เชี่ยวชาญดนตรีไทย กรมศิลปากร ก็ได้รับเชิญให้สอนในสถาบันระดับอุดมศึกษาหลายแห่งอีกด้วย และสอนตลอดมาตราบจนวาระสุดท้ายแห่งชีวิตท่าน

นับว่าท่านเป็นครูคนแรกที่บุกเบิกทางด้านทฤษฎีดนตรีและนาฏศิลป์ไทย ท่านได้ปฏิบัติหน้าที่ครูในระบบโรงเรียนยาวนานถึง 57 ปี (พ.ศ. 2481-2538) ท่านจึงมีคุณูปการที่ยิ่งใหญ่แก่วงการศึกษไทยเป็นอันมาก โดยเฉพาะในวิทยาลัยนาฏศิลป์ ดังจะได้กล่าวในรายละเอียดต่อไป

4.1 การถ่ายทอดความรู้ของครูมนตรี ตราโมท ในวิทยาลัยนาฏศิลป์

4.1.1 ประวัติความเป็นมาของวิทยาลัยนาฏศิลป์

แต่เดิมวิทยาลัยนาฏศิลป์ มีชื่อว่า "โรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์" ตั้งอยู่ตำบลท่าช้างวังหน้า อำเภอพระนคร จังหวัดพระนคร สังกัดกรมศิลปากร กระทรวงธรรมการ (กระทรวงศึกษาธิการในปัจจุบัน)

จุดเริ่มต้นในการจัดตั้งโรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์นั้น หลวงวิจิตรวาทการ (2535: 55) ซึ่งเป็นอธิบดีกรมศิลปากรคนแรก ในสมัยการปกครองระบอบประชาธิปไตย ได้ย้ำว่า "มีคนเข้าใจผิดเป็นอันมากว่า เรื่องละครและดนตรีของกรมศิลปากร หรือโรงเรียนที่อนรา และดนตรีนั้น ข้าพเจ้าเป็นผู้คิดตั้งขึ้นด้วยความริเริ่มของข้าพเจ้าเอง" อันที่จริงแล้ว ท่านได้ยกย่องเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการสมัยนั้นว่า เป็นต้นคิดให้ออกพระราชกฤษฎีกาจัดวางระเบียบราชการสำนักงานและกรมในกระทรวงธรรมการ พ.ศ. 2476 ลงวันที่ 11 มกราคม พ.ศ. 2476 ในมาตรา 9 ได้แบ่งส่วนราชการกรมศิลปากร ออกเป็น 6 กอง กองศิลปวิทยาการเป็นกองหนึ่งที่ตั้งขึ้น ซึ่งมีแผนกละครและสังคีตอยู่ด้วย และแผนกนี้เป็นหน่วยงานที่รองรับโรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์ในเวลาต่อมา โดยนับนี้ จึงอาจกล่าวได้ว่า

หลวงวิจิตรวาทการ เป็นผู้ประสานงานและดำเนินการก่อตั้งโรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์จนประสบความสำเร็จ กล่าวคือ เมื่อวันที่ 28 เมษายน พ.ศ. 2477 พระสารสาสน์ประพันธ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ ได้มีคำสั่งตั้งโรงเรียนนี้ขึ้น ให้ชื่อว่า "โรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์" และได้ทำพิธีเปิดโรงเรียนนี้ เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ. 2477 (หลวงวิจิตรวาทการ, 2481: 2) อาจารย์ละม่อม วงศ์ทองเหลือ เป็นอาจารย์ใหญ่คนแรก จัดการศึกษาวิชาสามัญควบคู่กับวิชาศิลปะด้านดนตรีไทยและนาฏศิลป์ ยกเว้นโขน สถานที่เรียนอยู่ในพระราชวังบวร ใช้พระที่นั่ง 3 หลัง เป็นที่ทำการสอนชั่วคราว

ในปีถัดมา ครั้นถึงวันที่ 2 พฤษภาคม พ.ศ. 2478 พระสารสาสน์ประพันธ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ ได้มีคำสั่งตั้ง "โรงเรียนศิลปากร" และให้ยกโรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์ ไปรวมเป็นแผนกหนึ่งของโรงเรียนศิลปากร เรียกชื่อเฉพาะแผนกนี้ว่า "โรงเรียนศิลปากร-แผนกนาฏดุริยางค์" (หลวงวิจิตรวาทการ, 2481:2) โรงเรียนนี้ได้รับนักเรียนมาฝึกหัดศิลปะทางดนตรีปี่พาทย์และละครระบำ มิได้รับฝึกหัดโขน โดยใช้สถานที่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ซึ่งไม่เหมาะสมนักกับสภาพการเรียนการสอน ภายในระยะ 3 ปีเศษ โรงเรียนมีความเจริญก้าวหน้าขึ้นเป็นลำดับ ครูและนักเรียนของโรงเรียนนี้เคยนำนาฏศิลป์และดุริยางคศิลป์ไปเผยแพร่ถึงในประเทศญี่ปุ่นเมื่อปี พ.ศ. 2488 มีกิตติศัพท์เป็นที่รู้จักกันทั่วไป (ชนิดอยู่โพธิ์, ม.ป.ป.: 36) นักเรียนสามารถร่วมออกแสดงทั้งในงานพระราชพิธี งานราชการต่างๆ ได้ร่วมแสดงละครปลุกใจรักชาติหรือละครของหลวงวิจิตรวาทการหลายเรื่อง ได้แก่ เลือดสุพรรณ (พ.ศ. 2479) พระเจ้ากรุงธน (พ.ศ. 2780) สีกกลาง (พ.ศ.2480) เป็นต้น ละครเรื่องแรกที่ทำให้ชื่อเสียงของโรงเรียนนี้โด่งดังขึ้นมาอย่างมากคือ เลือดสุพรรณ ละครเหล่านี้สามารถเพิ่มพูนรายได้ให้แก่กรมศิลปากรอย่างงดงาม ทางราชการจึงเริ่มเห็นความสำคัญและให้การสนับสนุนด้านงบประมาณในการสร้างอาคารเรียน ตั้งจากรีกบนผนังตึก 1 วิทยาลัยนาฏศิลป์ ความตอนหนึ่งว่า

...ครั้นถึงวันเสาร์ที่ 25 กันยายน พุทธศักราช 2480 นายนาวาเอกหลวงสินธุสงครามชัย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ ได้มีคำสั่งให้สร้างโรงเรียนศิลปากร-แผนกนาฏดุริยางค์ ภายในวงเงิน 45,000 บาท

กรมศิลปากรได้สร้างโรงเรียนนี้เสร็จ และ ทำพิธีเปิดเป็นอนุมฤกษ์ ในวันที่ 1 มิถุนายน พุทธศักราช 2481 ตรงกับวันพุธ ขึ้น 3 ค่ำ เดือนเจ็ด ปีชาลสัมฤทธิศก จุลศักราช 1300 รัตนโกสินทร์ศก 157

โรงเรียนศิลปากร-แผนกนาฏดุริยางค์ จึงมีสถานที่เรียนที่เหมาะสม เป็น
ส่วนสี่ และได้พัฒนาการเรียนการสอนเรื่อยมา

ครั้นถึงวันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2485 มีประกาศพระราชกฤษฎีกาแบ่ง
ส่วนราชการในกรมศิลปากรใหม่ ยุบกองโรงเรียนให้แผนกช่างไปขึ้นกับมหาวิทยาลัยศิลปากรที่ตั้งขึ้น
ใหม่ โอนกรมศิลปากรจากกระทรวงธรรมการไปสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี กรมศิลปากรจึงปรับปรุง
กองดุริยางค์ศิลป์เปลี่ยนชื่อเป็นกองการสังคีต แล้วโอนแผนกนาฏดุริยางค์มาอยู่กับกองการสังคีต
เปลี่ยนชื่อใหม่เป็น "โรงเรียนสังคีตศิลป์" โดยมีอาจารย์จิตรา ทองแถม ๗ อยุธา เป็น
อาจารย์ใหญ่ แต่เนื่องจากอุปสรรคบางประการและภัยจากสงครามโลกครั้งที่ 2 โรงเรียนนี้ต้อง
เสื่อมโทรมไป ตัวโรงเรียนถูกภัยจากระเบิดเสียหายเมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2487 และ
ภายหลังถูกขโมยไปใช้ราชการอย่างอื่น จำเป็นต้องหยุดการเรียนการสอนไปชั่วคราว (ธนิศ อยู่โพธิ์,
ม.ป.ป.: 36)

ภายหลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 แล้ว รัฐบาลสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม
เป็นนายกรัฐมนตรี ได้สั่งให้กรมศิลปากรแก้ไขปรับปรุงการศึกษาของโรงเรียนนี้อีกครั้งหนึ่งเมื่อพ.ศ.
2488. ขนานชื่อใหม่ว่า "โรงเรียนนาฏศิลป์" (ศธ.0701.37/97[4] เรื่อง โรงเรียนนาฏศิลป์
กรมศิลปากร ประวัติและความมุ่งหมาย) ได้มีการสอนโขนเพิ่มขึ้น เพราะขาดบุคลากรด้านนี้
อย่างมาก สมัยนั้นพระยาอนุমানราชธนะ เป็นอธิบดีกรมศิลปากร ครูชุมศิริ สิทธิพงศ์ เป็นอาจารย์
ใหญ่คนแรก มีนักเรียนเก่าเหลือมาจากโรงเรียนสังคีตศิลป์ 33 คน เป็นนักเรียนหญิงทั้งสิ้น จึงให้
เปิดรับสมัครเด็กชายเข้าฝึกหัดโขนอีกเป็นจำนวน 61 คน นับตั้งแต่นั้นมาจำนวนนักเรียนก็เพิ่มขึ้น
ทุกปี และโรงเรียนนาฏศิลป์ก็ขยายการศึกษาทั้งนาฏดุริยางค์ศิลป์ไทยและสากล (ศธ.0701.37/8
เรื่องหลักสูตรและวิถะฐานะของโรงเรียนนาฏศิลป์ พ.ศ. 2490-2499) ครั้นถึงวันที่ 9 กุมภาพันธ์
พ.ศ. 2504 มีการออกพระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการของกรมศิลปากรออกเป็นกองต่างๆ และ
มีกองศิลปศึกษาเพิ่มขึ้น โรงเรียนนาฏศิลป์จึงโอนจากกองการสังคีตมาขึ้นกับกองศิลปศึกษา

ต่อมาโรงเรียนนาฏศิลป์ได้รับการยกวิถะฐานะให้เป็น "วิทยาลัยนาฏศิลป์"
เมื่อวันที่ 1 มกราคม 2515 อยู่ในสังกัดกองศิลปศึกษา กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ
(ศธ.0701.37/91[6] ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง ยกฐานะโรงเรียนนาฏศิลป์เป็น
วิทยาลัยนาฏศิลป์) แต่เดิมโรงเรียนนาฏศิลป์จัดการศึกษาด้านศิลปวัฒนธรรมทางนาฏศิลป์ดนตรีและ
วิชาสามัญเพียงแห่งเดียวในประเทศไทย ในปีพ.ศ. 2514 เป็นต้นมา กรมศิลปากรได้วางแผน

ขยายการศึกษาด้านนาฏศิลป์ดนตรีออกไปยังส่วนภูมิภาค เพื่อให้โอกาสแก่เยาวชนในภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคอีสาน ภาคกลาง และภาคตะวันออก ได้มีโอกาสศึกษาศิลปวัฒนธรรมแขนงนี้ รวมทั้งศึกษานาฏศิลป์ดนตรีพื้นบ้านในท้องถิ่นต่าง ๆ เพื่อการอนุรักษ์มรดกของชาติ โดยแบ่งการจัดการศึกษาไว้ภาคละ 2 แห่ง บิดหลักการตั้งสถานศึกษาตามวิธีการแบ่งภูมิภาคของประเทศไทย แต่อย่างไรก็ตาม ปัญหาอุปสรรคเรื่องสถานที่ตั้งและปัจจัยแวดล้อมบางอย่างทำให้การจัดตั้งวิทยาลัยไม่ตรงกับเป้าหมายนัก แต่ก็สามารถก่อตั้งได้จนถึงปัจจุบันเป็นจำนวน 12 แห่งด้วยกัน คือ

(กรมศิลปากร กองศิลปศึกษา, 2535: 7-8)

1. วิทยาลัยนาฏศิลปกรุงเทพ	จัดตั้งเมื่อ พ.ศ. 2477
2. วิทยาลัยนาฏศิลปเชียงใหม่	จัดตั้งเมื่อ พ.ศ. 2514
3. วิทยาลัยนาฏศิลปอ่างทอง	จัดตั้งเมื่อ พ.ศ. 2521
4. วิทยาลัยนาฏศิลปนครศรีธรรมราช	จัดตั้งเมื่อ พ.ศ. 2521
5. วิทยาลัยนาฏศิลปร้อยเอ็ด	จัดตั้งเมื่อ พ.ศ. 2522
6. วิทยาลัยนาฏศิลปสุโขทัย	จัดตั้งเมื่อ พ.ศ. 2522
7. วิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์	จัดตั้งเมื่อ พ.ศ. 2525
8. วิทยาลัยนาฏศิลปลพบุรี	จัดตั้งเมื่อ พ.ศ. 2526
9. วิทยาลัยนาฏศิลปจันทบุรี	จัดตั้งเมื่อ พ.ศ. 2527
10. วิทยาลัยนาฏศิลปพัทลุง	จัดตั้งเมื่อ พ.ศ. 2527
11. วิทยาลัยนาฏศิลปสุพรรณบุรี	จัดตั้งเมื่อ พ.ศ. 2536
12. วิทยาลัยนาฏศิลปนครราชสีมา	จัดตั้งเมื่อ พ.ศ. 2537

4.1.2 บทบาทของครุมนตรี ตรีโหมท ที่มีต่อวิทยาลัยนาฏศิลป

คณะกรรมการปรับปรุงกระทรวงวังได้เสนอไปยังรัฐบาลให้โอนงานการช่าง กองวังนอกและกองมหรสพไปอยู่ในสังกัดของกรมศิลปากร เมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2478 ข้าราชการศิลปป็นทางโขนละคร ดนตรีปี่พาทย์ และการช่าง จึงย้ายมาสังกัดอยู่ในกรมศิลปากรตั้งแต่นั้น (ชนิด อยู่โพธิ์, ม.ป.ป.: 35) ครุมนตรี ตรีโหมท ซึ่งเป็นพนักงานปี่พาทย์ แผนกปี่พาทย์ และโขนหลวง กระทรวงวัง ก็ได้โอนมาอยู่กรมศิลปากร กระทรวงธรรมการ ในตำแหน่งครูชั้น 3

หมวดดุริยางค์ไทย แผนกละครและสิ่งคดี กองศิลปวิทยาการ (มนตรี ตราโมท, 2538ค: 3) กล่าวได้ว่า ท่านได้เริ่มต้นรับราชการอยู่ในกรมศิลปากรนับแต่นั้นเป็นต้นมาจวบจนบั้นปลายแห่งชีวิต และจุดนี้เป็นจุดเริ่มต้นที่เปลี่ยนแปลงชีวิตของท่านมาเป็นครูเต็มตัวอย่างแท้จริง เพราะท่านได้ก้าวเข้ามามีบทบาทสำคัญหลายด้านในวิทยาลัยนาฏศิลป์ อันเป็นสถานการศึกษาวิชาชีพเพื่อผลิตครู และศิลปินทางด้านนาฏดุริยางคศิลป์นี้โดยเฉพาะ และได้ถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ ทุก ๆ ด้านอย่างเต็มความสามารถ ติดต่อกันนานถึง 57 ปี จากโรงเรียนศิลปากร-แผนกนาฏดุริยางค์ จนกลายเป็นโรงเรียนนาฏศิลป์ และเป็นวิทยาลัยนาฏศิลป์ปัจจุบัน ท่านจึงมีลูกศิษย์ในระบบโรงเรียนเป็นจำนวนมาก และได้ฝากผลงานที่มาจากความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของท่านไว้มากมาย ดังจะได้กล่าวในรายละเอียดต่อไป

ครูมนตรี ตราโมท กับโรงเรียนศิลปากร-แผนกนาฏดุริยางค์

เมื่อตั้งโรงเรียนศิลปากร-แผนกนาฏดุริยางค์ ในวันที่ 2 พฤษภาคม 2478

หลักสูตรกำหนดให้เรียนทั้งวิชาสามัญและนาฏดุริยางค์ มีการประเมินผลการเรียนตอนปลายปี ครูมนตรี ตราโมท เข้ามามีบทบาทเกี่ยวข้องกับโรงเรียนนี้เป็นครั้งแรก คือ เป็นกรรมการออกข้อสอบเพื่อวัดผลการเรียนวิชาทางด้านนาฏดุริยางค์ โดยกระทรวงธรรมการแต่งตั้ง ตั้งที่ภาวสบุญนาค (2527 อ้างถึงใน พ้อ...ครู, 2539: 251) ได้เล่าเกี่ยวกับครูมนตรี ตราโมท กับโรงเรียนศิลปากร-แผนกนาฏดุริยางค์ ความตอนหนึ่งว่า

...เวลาสอบ เมื่อวิชาสามัญเขาสอบข้อเขียนแล้ว นักเรียนที่เรียนดนตรีและนักเรียนที่เรียนละครก็ต้องสอบข้อเขียนด้วย ท่านก็บอกว่า ทางกระทรวงเขาตั้งกรรมการ 3 ท่านด้วยกัน ท่านที่ 1 คือ คุณพระสรพรพิทยาคุณ หรือบิดาของท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ...อีกท่านก็มีนามาณิถันเรศร์ (เฉลิม เสวคนันท์) อีกท่านหนึ่งก็คือ อาจารย์มนตรี ก็ให้ทั้ง 3 คนออกข้อสอบไปตามนักเรียน... ท่านบอกว่าตอนแรกก็ตามไปโดยการออกข้อสอบ เด็กไม่ได้เรียนมากก็ตอบตามที่แกว่า ก็สะเปะสะปะกันไปตามภาษา.... อาจารย์มนตรีถึงได้เข้ามาสอนในโรงเรียนนาฏดุริยางค์ ให้สอนทฤษฎี ตอนนั้นก็เรียกว่า ทฤษฎีดุริยางค์ไทยและทฤษฎีนาฏศิลป์ไทย คือ ดุริยางคศาสตร์ภาควิชาการ และนาฏศาสตร์ภาควิชาการ...

จากคำบอกเล่าข้างต้น แสดงให้เห็นว่า วิชาการดนตรีไทยก็ดี นาฏศิลป์ไทยก็ดี นับแต่โบราณมา จะสอนเน้นหนักกันแต่ภาคปฏิบัติ ไม่มีการสอนทฤษฎีอย่างจริงจัง ไม่ว่าจะในระบบโรงเรียนหรือนอกโรงเรียนก็ตาม ซึ่งผิดกับในต่างประเทศทั่วโลกจะสอนทั้งภาคทฤษฎีควบคู่กับภาคปฏิบัติ ดังนั้น นักเรียนโรงเรียนศิลปากร-แผนกนาฏดุริยางค์จึงไม่สามารถทำข้อสอบภาคทฤษฎีได้ เมื่อครูมนตรี ตราโมท ได้เข้ามามีบทบาทในการประเมินผลการเรียนภาคทฤษฎี จึงทราบปัญหานี้ชัดเจน และท่านตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนการสอนภาคทฤษฎี ท่านจึงได้เข้ามาเป็นครูประจำแผนกนาฏดุริยางค์ โรงเรียนศิลปากร ในปีพ.ศ. 2481 (มนตรี ตราโมท, 2538: 3) รับผิดชอบสอนเฉพาะทฤษฎีเพียงผู้เดียว เพราะภาคปฏิบัตินั้นมีครูหลายท่านสอนอยู่แล้ว

อีกตอนหนึ่ง ภาวาส บุนนาค ได้เล่าถึงการสอนของครูมนตรี ตราโมท ที่โรงเรียนศิลปากร-แผนกนาฏดุริยางค์ ว่า

...ท่านบอกว่า เมื่อแรกที่มาสอน เขาให้ฉันสอนชั้นปีที่ 2 สอนไปแล้วก็ไม่ค่อยได้ผลอะไร เหตุที่ไม่ได้ผล คือ ไม่มีใครบู้พื้นล่างมาตั้งแต่ต้น ท่านก็เลยบอกว่าขอสอนปีที่ 1 และปีที่ 2 ขึ้นสูง...

จะเห็นว่า ครูมนตรี ตราโมท เอาใจใส่ต่อการเรียนการสอนอย่างปึง มีการประเมินการสอน เมื่อทราบว่าผู้เรียนขาดความรู้พื้นฐาน ทำให้ไม่สามารถเรียนต่อยอดได้ ท่านก็ยินดีที่จะรับภาระสอนมากขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนได้วิชาความรู้อย่างเต็มที่ นับแต่นั้นมาท่านได้สอนนักเรียนชั้นสูง ปีที่ 1 และปีที่ 2 เรื่อยมา เฉพาะรายวิชาที่เกี่ยวกับทฤษฎีเท่านั้น และใช้การประเมินผลด้วยการสอบข้อเขียนเช่นเดิม ฉะนั้น กลุ่มผู้สืบทอดความรู้ด้านทฤษฎีจากท่านจะเป็นนักเรียนนาฏศิลป์ชั้นสูง ในกลุ่มนี้ มีศิษย์ที่สำคัญคนหนึ่ง คือ ครูประสิทธิ์ ถาวร ซึ่งปัจจุบันเป็นศิลปินแห่งชาติและเป็นผู้เชี่ยวชาญการสอนดนตรีไทยของวิทยาลัยนาฏศิลป์ด้วย

โดยเหตุที่ท่านเป็นผู้บุกเบิกการสอนภาคทฤษฎีเป็นคนแรก ดังนั้นหน้าที่ของท่านในโรงเรียนศิลปากร-นาฏดุริยางค์ มิใช่แต่สอนเท่านั้น ยังต้องแต่งตำราเองเพื่อใช้สอนด้วย ดังที่ท่านเล่าว่า (อ้างถึงใน พูนพิศ อมาตยกุล, 2531: 16)

...นอกจากสอนแล้ว ต้องแต่งตำรา ตอนนี้อยู่ที่ห้องนั่งเขียนทฤษฎีต่าง ๆ ถึง 3 เล่ม มีทฤษฎีดนตรีไทย ทฤษฎีนาฏศิลป์ และทฤษฎีคีตศิลป์ (การจับร้อง) ที่ต้องเขียนเพราะเปิดโรงเรียนแล้ว เราไม่เคยมีตำราทั้ง 3 วิชามาก่อนเลย มีแต่สอนภาคปฏิบัติ ถึงเวลาจะสอบภาคทฤษฎีก็สอบไม่ได้ เพราะไม่มีตำรามาก่อน เรียกว่าต้องเขียนขึ้นเอง ปรับปรุงด้วยตนเอง ทดสอบด้วยตนเองเรื่อยมาหลายปีทีเดียว จึงเข้ารูปอย่างที่ใช้กันมาทุกวันนี้...

ในปี พ.ศ. 2481 ท่านได้เขียนตำราทางวิชาการเล่มแรกของท่านขึ้นเป็นผลสำเร็จ นั่นคือ หนังสือคู่มือวิชาดนตรีไทยภาควิชาการ สำหรับใช้เป็นหนังสือเรียน เนื้อหาของตำราเล่มนี้ เป็นพื้นฐานความรู้ที่สำคัญมากทางดนตรีไทย ได้แก่ ประวัติดนตรีไทยในสมัยต่าง ๆ วิธีการบรรเลง หน้าที่ของการบรรเลง ศัพท์สังคีต การบำเพ็ญตนเป็นนักดนตรีที่ดี เป็นต้น ต่อมากรมศิลปากรได้ขอจัดพิมพ์ศัพท์สังคีตรวมเป็นเล่มครั้งแรกในปีพ.ศ. 2507 และยังใช้สอนอยู่จนบัดนี้

จะเห็นได้ว่า ครูมนตรี ตราโมท ไม่เพียงแต่สอนเนื้อหาวิชาที่เน้นหนักไปทางคู่มือคีตศิลป์เท่านั้น แต่ได้สอดแทรกเรื่อง "การบำเพ็ญตนเป็นนักดนตรีที่ดี" ด้วย ซึ่งถือได้ว่าเป็นหัวใจของการศึกษาวิชาศิลปะนี้ คุณลักษณะของนักดนตรีที่ดีตามที่ท่านสอน ได้แก่ อุดสาหกรรม ตั้งใจจริงจัง กล้าหาญ รื่นเริง หน้าที่ ตรงต่อเวลา สามัคคี จันทิ อุทิศตนเพื่อศิลปะ เป็นต้น คุณลักษณะเหล่านี้เป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมศิลปิน หรือแม้ในสังคมอื่นก็ตามย่อมต้องการสมาชิกที่มีคุณลักษณะเช่นเดียวกันนี้ เพราะฉะนั้นผู้เรียนที่มิได้ประกอบวิชาศิลปะเป็นศิลปิน นักดนตรีก็สามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างดีด้วย จึงมีการสอนบทเรียนบทนี้สืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ประการที่สำคัญคือ ครูมนตรี ตราโมท สามารถปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีของนักดนตรี นั้นย่อมหาความหมายว่าท่านทำได้อย่างที่ท่านสอน ดังจะได้วิเคราะห์ต่อไปในบทที่ 8

ในปีพ.ศ. 2483 ครูมนตรี ตราโมท (2538ค: 3) ได้ย้ายมาสังกัดที่แผนกดุริยางค์ไทย กองดุริยางค์ศิลป์ กรมศิลปากร แต่ท่านยังได้รับเชิญให้ไปสอนอยู่เป็นประจำทุกปีจนกระทั่งโรงเรียนนี้เปลี่ยนเป็นโรงเรียนนาฏศิลป์

ครูมนตรี ตราโมท กับโรงเรียนนาฏศิลป์

โรงเรียนนาฏศิลป์เปิดสอนอย่างเป็นทางการ ระหว่างปี พ.ศ. 2488-2514 ตลอดเวลา 27 ปีนี้ ครูมนตรี ตราโมท มีบทบาทเพิ่มขึ้นมากหลายด้าน ตั้งแต่วางหลักสูตร สอนภาคทฤษฎี ประกอบพิธีไหว้ครู ควบคุมการแสดงของนักเรียนโรงเรียนนาฏศิลป์ ดังนี้คือ

1. ในฐานะผู้วางหลักสูตรของโรงเรียนนาฏศิลป์

โรงเรียนนาฏศิลป์ได้จัดการศึกษาเป็น 2 แผนก และดำเนินการพร้อมกันไปทั้งสามัญศึกษาและศิลปศึกษา (ศธ. 0701.37/10[6] รายงานการศึกษาในรอบปีการศึกษา 2491 ของโรงเรียนนาฏศิลป์ กรมศิลปากร) สมัยนั้นครูมนตรี ตราโมท เป็นหัวหน้าแผนกดุริยางค์ไทย กองการสังคีต ครูชุมศิริ สิทธิพงศ์ เป็นอาจารย์ใหญ่คนแรก และนายธนิศ อยู่โพธิ์ เป็นหัวหน้าแผนกกลาง กองการสังคีต ทั้ง 3 ท่านได้ร่วมปรึกษากันวางหลักสูตร ครูมนตรี ตราโมท เป็นผู้รับผิดชอบจัดทำหลักสูตรศิลปศึกษาทั้งหมด (ธนิศ อยู่โพธิ์, 2527 อ้างถึงใน พ่อ...ครู, 2539: 245)

หลักสูตรศิลปศึกษาของโรงเรียนนาฏศิลป์ ดำเนินการศึกษาตามหลักสูตรของกรมศิลปากร แบ่งออกเป็น 6 สาขา คือ

1. นาฏศิลป์ไทย คือ โขน และละครว่า (รวมทั้งระบำไทย, ละครใน, ละครนอก, ละครดึกดำบรรพ์ และนาฏกรรมอื่น ๆ)
2. ดุริยางค์ไทย
3. ดุริยางค์สากล
4. คีตศิลป์ไทย
5. คีตศิลป์สากล
6. นาฏศิลป์สากล (เริ่มเปิดสอนเมื่อปีพ.ศ.2509)

ศิลปศึกษาทั้ง 6 หรือ 5 สาขานี้ แบ่งชั้นและกำหนดจำนวนปีการศึกษาตามหลักสูตรสามัญศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ โดยจัดแบ่งศิลปะตามสาขาเหล่านั้นเข้าบรรจุไว้เป็นประจำในปีการศึกษาทุกชั้น

นักเรียนของโรงเรียนนี้ อนุญาตให้เลือกศิลปศึกษาได้คนละ 2 สาขา คือ นักเรียนคนหนึ่งให้เลือกศึกษาเป็นศิลปะเอกอย่างหนึ่ง ศิลปะโทอีกอย่างหนึ่ง และการเลือกนั้นให้

เป็นไปตามความมุ่งหมายของโรงเรียนด้วย (ศธ. 0701.37/10[7] รายงานการศึกษาในรอบปีการศึกษา 2491 ของโรงเรียนนาฏศิลป์ กรมศิลปากร)

เมื่อพิจารณาหลักสูตร พ.ศ. 2496 (อ้างถึงใน มาศสุภา สีสูกอง, 2531: 224, 226-227) จะพบว่า หลักสูตรภาคศิลป์มีทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ และในส่วนของดนตรีไทย แบ่งเป็น 2 สาขา คือ

1. สาขาศูริยางค์ไทย แบ่งเป็น ปี่พาทย์ เครื่องสาย และมโหรี
2. สาขาคีตศิลป์ไทย ได้แก่ การขับร้องเพลงไทยเดิม ขับเสภา พากย์-เจรจา และบอกรบท

ในแต่ละระดับการศึกษาจะไม่เหมือนกัน แต่จะต่อเนื่องกันตลอดหลักสูตร นักเรียนจะเลือกเรียนเครื่องดนตรีที่ถนัดเพียง 1 ชิ้น ตลอดระยะเวลาจบการศึกษา ตั้งแต่ชั้นต้น ชั้นกลาง และชั้นสูง

ในที่นี้ จะได้ยกเฉพาะหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการสอนของครูมนตรี ตราโมท เท่านั้น คือ หลักสูตรนาฏศิลป์ชั้นสูง ภาคทฤษฎี

หลักสูตร พ.ศ. 2496 สาขาศูริยางค์ไทย ระดับนาฏศิลป์ชั้นสูง ปีที่ 1 และปีที่ 2 ภาคทฤษฎี โดยย่อมีดังนี้

1. เรียนรู้จักหลักการแต่งเพลง วิธีการเปลี่ยนทำนองเพลง จังหวะ และหน้าทับ
2. สามารถบรรจเพลงร้องและหน้าพาทย์ในเรื่องต่าง ๆ ได้
3. ศัพท์สังคีตตอนปลาย
4. เรียนประวัติเครื่องสุริยางค์ไทยและประวัติการผสมวง ตั้งแต่สมัยธนบุรีขึ้นไป
5. ความเห็นในการดนตรี
6. เรียนรู้โน้ตสากล
7. ความรู้ที่เกี่ยวกับการดนตรี เช่น หมายกำหนดการ กฎหมายที่เกี่ยวข้องและวิธีไหว้ครู
8. ความรู้เบื้องต้นเตล็ด

หลักสูตร พ.ศ. 2496 สาขาศิลปะไทย ระดับนาฏศิลป์ชั้นสูง ปีที่ 1
และปีที่ 2 ภาคทฤษฎี โดยย่อมีดังนี้

1. หลักวิชาและวิธีการแต่งเพลงร้อง
2. วิธีเปลี่ยนทำนองเพลง
3. วิธีบรรจเพลงร้องและหน้าพาทย์ในเรื่องต่าง ๆ
4. การประพันธ์บท ความเห็นในคีตศิลป์ไทย ไม้ดสากล ความรู้เบื้องต้น

จำนวนชั่วโมงเรียน สำหรับนาฏศิลป์ชั้นสูง 2 ปี จะเรียนดังนี้

ทฤษฎีศิลป์ (เอก)	ปีที่ 1	จำนวนชั่วโมง	1	ชั่วโมง
ทฤษฎีศิลป์ (โท)	ปีที่ 1	จำนวนชั่วโมง	1	ชั่วโมง
ทฤษฎีศิลป์ (เอก)	ปีที่ 2	จำนวนชั่วโมง	1	ชั่วโมง
ทฤษฎีศิลป์ (โท)	ปีที่ 2	จำนวนชั่วโมง	1	ชั่วโมง

จากหลักสูตรดังกล่าว กรมดนตรี ตราโมท ได้วางหลักสูตรให้นักเรียน
นาฏศิลป์ชั้นสูงปีที่ 1 และปีที่ 2 ทั้งสาขาตรียางค์ไทยและคีตศิลป์ ต้องเรียน "ทฤษฎีศิลป์" ทุกคน
1 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ในเนื้อหาทฤษฎีศิลป์ของหลักสูตรนาฏศิลป์ชั้นสูงนั้น จะเห็นได้ว่า ให้ความสำคัญ
ต่อการถ่ายทอดองค์ความรู้ของบรรพชนไทยเป็นอันดับแรก ขณะเดียวกันก็ได้ละเลย
องค์ความรู้ของวัฒนธรรมตะวันตกที่แพร่หลายเข้ามาในประเทศไทย โดยการสอดแทรกเรื่อง
"การเรียนรู้ไม้ดสากล" ไว้ด้วย เนื้อหาของวิชานี้จึงมีความทันสมัยและไม่สูญเสียความเป็นไทย

หลักสูตรการศึกษาของโรงเรียนนาฏศิลป์ กรมศิลปากร มีการปรับปรุง
หลายครั้งนับตั้งแต่พ.ศ. 2488 เรื่อยมา เมื่อพิจารณาหลักสูตรนาฏศิลป์ชั้นสูง พุทธศักราช 2527
(กรมศิลปากร, 2537) ซึ่งเป็นฉบับล่าสุดที่ใช้อยู่ในวิทยาลัยนาฏศิลป์ปัจจุบัน พบว่า โครงสร้าง
หลักสูตรแต่ละสาขา แบ่งเป็นภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ และในภาคทฤษฎี ก็ยังมีการเปิดสอนวิชา
ทฤษฎีไม้ดสากลเป็นวิชาบังคับ ในสาขาตรียางค์ไทยและคีตศิลป์ไทย แสดงว่า แนวคิดของกรมดนตรี
ตราโมท ในการวางหลักสูตรศิลปศึกษาเป็นที่ยอมรับและได้รับการสืบทอดมาจนทุกวันนี้

2. ในฐานะผู้สอน

क्रमนตรี ตราไมท เป็นผู้สอนวิชาทฤษฎีศิลป์ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร
เพียงผู้เดียวทั้งหมด ภายหลังจากมีครูอื่นมาช่วยแบ่งเบาภาระงานสอนซึ่งครูเหล่านี้ก็เคยเป็นศิษย์ของ
ท่านมาก่อน ท่านจะรับผิดชอบสอนแต่ชั้นสูงเท่านั้น

จิรัส อัจฉรงค์* (สัมภาษณ์, 11 เมษายน 2530) อดีตนักเรียน
โรงเรียนนาฏศิลป์รุ่นแรก ในรุ่นนี้มีท่านเพียงคนเดียวที่ได้เรียนทฤษฎีศิลป์กับक्रमนตรี ตราไมท
เมื่อปีพ.ศ. 2490 ท่านได้เล่าว่า

...ผมเข้าเรียนปี 2488 รุ่นแรก ที่แรก ท่านสอนแต่ทฤษฎี ปฏิบัติก็ไม่ได้สอน ท่านสอน
หลักวิชาดนตรีไทย คีตศิลป์ ท่านสอน 2 อย่าง ความจริงคีตศิลป์ท่านไม่ได้สอน แต่
หลักวิชาเกี่ยวข้องกัน ไม่ว่าจะเป็นหน้าทับ จังหวะต่าง ๆ ใช้อันเดียวกัน เป็นวิชาบังคับ
ถ้าเลือกเรียนวิชาเอกนาฏศิลป์ วิชาโทคีตศิลป์ ก็ต้องเรียนหลักคีตศิลป์ ถ้าเลือกเรียน
ดุริยางคศิลป์ก็ต้องเรียนหลักดุริยางคศิลป์...

ผมเป็นคนแรกและคนเดียวด้วยที่เรียน มีดุริยางค์คนเดียว เพราะเขาเรียนโขน
เรียนละครกันหมด หมายความว่า ในห้องเดียวมีโขน มีละคร มีดนตรี ดนตรีมีผม
คนเดียว ผมก็ต้องเรียนคนเดียว อาจารย์ท่านก็ต้องสอนคนเดียว ผมเรียนปีพหัตถ์เป็น
วิชาเอก กับคีตศิลป์เป็นวิชาโท ผมก็เรียนหลักวิชากับท่านประมาณปี 2490...

นัฐพงศ์ ไสวรัตน์** (สัมภาษณ์, 22 กุมภาพันธ์ 2530) เข้าเรียนที่
โรงเรียนนาฏศิลป์ในปีพ.ศ. 2500 ได้เล่าถึงการสอนของक्रमนตรี ตราไมท ว่า

...ตั้งแต่ปี 2500 ผมเป็นนักเรียนที่นี่ ท่านสอนทฤษฎีเป็นหลัก การประพันธ์บ้าง
ศัพท์สิ่งตีบบ้าง หลายวิชา ทฤษฎีต่างๆ ท่านเป็นคนวางโครงสร้างของหลักสูตรวิทยาลัย

* ปัจจุบันเป็นผู้เชี่ยวชาญการสอนดนตรีไทยของวิทยาลัยนาฏศิลป์

** อาจารย์ประจำวิทยาลัยนาฏศิลป์

นาฏศิลป์ก็พูดได้ ตอนผมเรียนนั้นยังเป็นโรงเรียนนาฏศิลป์ แบ่งเป็นแผนกนาฏศิลป์กับ
แผนกดุริยางคศิลป์ ส่วนมากท่านจะสอนชั้นสูงเป็นประจำทุกปี เรื่อยมาจนถึงอายุท่าน
ในช่วงที่ผมเรียนจบ ท่านก็ยังสอนอยู่...

วิธีการสอนของครูมนตรี ตราโมท

การสอนภาคทฤษฎีของครูมนตรี ตราโมทนั้น จะใช้วิธีการบรรยายเป็นหลัก สอนตรงตามเนื้อหาที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ไม่มีการแจกเอกสารประกอบการสอน ไม่มี
แบบฝึกหัด และไม่มีการทำรายงานส่งอย่างสมัยปัจจุบัน ผู้เรียนมีจำนวนน้อย จะนั่งฟังพร้อมกับ
จดบันทึก ถ้าสงสัยก็ไต่ถาม ท่านก็จะอธิบายให้ฟัง หรือบางครั้งก็แนะนำให้ไปอ่านค้นคว้าศึกษา
ด้วยตนเองจากบทความที่ท่านเขียนตีพิมพ์ในหนังสือหรือวารสารต่าง ๆ การเรียนการสอนเน้นหนัก
อยู่ที่การใช้ความจำเพื่อการสอบ ดังคำบอกเล่าของคณะศิษย์ คือ

จิříส อัจฉรงค์ (สัมภาษณ์, 11 เมษายน 2539) ได้เล่าถึงวิธีการ
สอนของครูมนตรี ในปี พ.ศ. 2490 ว่า

...ก็พูดไป จดไปบ้าง ตามอะไรไปบ้าง เวลาออกข้อสอบ ไม่ได้สอนก็ออก เราก็
ต้องเตรียมให้ดี ๆ ท่านก็จำไม่ได้ท่านสอนอะไรไปบ้าง เราก็นึกอย่างนั้น ท่านก็มี
หัวข้อของท่าน การแบ่งประเภทวงดนตรี ปี่พาทย์แบ่งอย่างไร เครื่องสายแบ่งอย่างไร
มโหรีแบ่งอย่างไร ประเภทของเพลงมีกี่ประเภท การเทียบเสียงเทียบอย่างไร การ
ตรวจจังหวะเพลงตรวจอย่างไร ประวัติของเครื่องดนตรีตั้งแต่ไหน ท่านก็ว่าไปเรื่อย
อย่างนี้ เราก็จดไป...

สิริชัยชาญ พักจำรูญ* (สัมภาษณ์, 11 เมษายน 2539) อดีตนักเรียน
โรงเรียนนาฏศิลป์ ซึ่งเข้าเรียนในปี พ.ศ. 2495 เล่าว่า

* อดีตผู้อำนวยการกองศิลปศึกษา กรมศิลปากร ปัจจุบันเป็นผู้อำนวยการส่วนการแสดง
สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ กรมศิลปากร

...การสอนทฤษฎี ท่านให้แนวนี้ ระบบการถ่ายทอดของท่าน ท่านให้มาว่าท่านจะสอนทฤษฎีเราเกี่ยวกับดนตรีในสมัยอยุธยา แล้วท่านจะบอกว่ามันมีอะไรเกิด รู้จักไหม เพลงนั้นเกิด ท่านจะสอน 3 เรื่อง คือ เครื่องดนตรี เพลงดนตรี และวงดนตรี ท่านก็จะบอกมีเครื่องดนตรีนี้เกิดขึ้น เพลงมีอย่างนี้เกิดขึ้น วงดนตรีอย่างนี้ ถ้าใครไม่เข้าใจ ก็ถามท่านว่า เพลงเป็นอย่างไร วงดนตรีขนาดนี้สมบูรณ์หรือไม่สมบูรณ์อย่างไร แล้วท่านก็จะให้ไปค้นคว้าต่อ ท่านจะบอกว่าท่านเขียนลงไว้ที่ธรรมศาสตร์นะ อันนี้เขียนไว้ที่นั่น ก็ไปอ่านดู เราก็ไปหามาแล้วเอามาเก็บไว้ เวลาสืบทอดก็คือเราก็เอาสิ่งที่ท่านสอนรวมกับสิ่งที่เราไปทำรายงานมา เอาไปสอนนักเรียนต่ออีกที นี่คือการสอนทฤษฎี เป็นการให้ความรู้ ความจริงแล้วละไว้ในฐานที่เข้าใจให้เราค้นคว้าต่อ...

การที่ครูมนตรี ตราโมท สอนแต่ภาคทฤษฎี ไม่ได้สอนภาคปฏิบัติหรือต่อเพลงให้แก่นักเรียนในชั้นเรียนนั้น ก็เพราะว่ามีครูฝีมือดีสอนภาคปฏิบัติอยู่หลายคนแล้ว เช่น หลวงบำรุงจิตรเจริญ (รูป สาครวีลย์) พระประณีตวรศัพท์ (เขียน วรวาทีน) ครูโองการกลีบขึ้น ครูสอน วงม้อง เป็นต้น (จิรัส อัจฉรงค์, สัมภาษณ์ 11 เมษายน 2539)

การประเมินผลการเรียนของครูมนตรี ตราโมท

ครูมนตรี ตราโมท ยังคงใช้วิธีประเมินผลวิชาที่ท่านสอนด้วยการออกข้อสอบแบบอัตนัยเช่นเคยมา และให้เป็นคะแนน ถ้าทำคะแนนได้เกิน 50% ก็ถือว่าสอบผ่านวิชานี้ ข้อสอบของท่านเน้นหนักวัดความจำ ครอบคลุมเนื้อหาที่สอนอย่างละเอียดและเหมาะสมกับเวลา แต่นักเรียนมักจะทำไม่ทันกับเวลา หรือตอบคำถามไม่ค่อยได้ ดังที่จิรัส อัจฉรงค์ (สัมภาษณ์, 11 เมษายน 2539) เล่าถึงการออกข้อสอบของครูมนตรี ตราโมท ว่า

...ออกข้อสอบ เขียนตอบ การออกข้อสอบนี้มีนาฏศิลป์กับดุริยางคศิลป์ เรียนชั้นเดียวกัน แต่คนละ paper เขาให้เวลา 3 ชั่วโมง ก็ 180 นาที ของละคร มี 3 ข้อ ของผม ของอาจารย์มนตรี มี 10 ข้อ แล้วมี ก มี ข อีก ของละครครึ่งชั่วโมง พวกนั้นไปหมดเลย เหลือผมนั่งอยู่คนเดียว ผมนึก 10 ข้อ 180 นาที อ้อ ท่านให้ทำข้อละ 18 นาที "แหม จิรัส เขียนหนังสือยุ่งเขี้ยว" มีต่อว่าอีก ผมทำได้ทุกข้อ แต่

เขียนไม่ทัน อาจารย์มนตรีท่านละเอียดจริง ๆ เอาเวลาเป็นหลัก 3 ชั่วโมง ควรจะถามเท่าไร เขียนเท่าไร ผมประทับใจตั้งแต่นั้น...

สมาน น้อยนิคย์* (สัมภาษณ์, 22 กุมภาพันธ์ 2539) ก็ได้เล่าว่า

...นักเรียนศรียางค์ต้องผ่านท่านทุกคน แล้วก็ตกเป็นแถว คือท่านพูดไปเฉย ๆ สนุก ฟังไป ไม่เน้น ไม่อะไร ออกหมด เราก็พยายามดูหัวข้อต่าง ๆ ท่านเอาเรื่องย่อย ๆ ที่อธิบายมาออก เราก็จำหัวข้อนิดเดียว ออกที่ท่านเล่าให้ฟัง ท่านเก่งในเรื่องต่าง ๆ ความจริงเราก็รู้พื้นฐานเบื้องต้นหมด แต่ข้อสอบเอาใจกันไม่ถูก ข้อสอบเป็นบรรยายล้วน

โดยภาพรวม ในฐานะผู้สอน ครูมนตรี ตราโมท จะสอนวิชาทฤษฎีศิลปะเป็นประจำทุกปี ให้แก่นักเรียนสาขาศรียางค์ศิลป์และคีตศิลป์ โดยใช้วิธีการสอนแบบบรรยายเป็นหลัก ซึ่งยึดครูเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ มีการวัดผลด้วยข้อสอบอัตนัยทุกครั้ง ซึ่งเน้นหนักการทดสอบความจำเนื้อหาที่สอนอย่างละเอียด ผู้เรียนมักทำข้อสอบไม่ได้หรือทำไม่ทันเวลา

3. ในฐานะผู้ประกอบพิธีไหว้ครู

ครูมนตรี ตราโมท ได้รับเชิญให้เป็นผู้ประกอบพิธีไหว้ครูของโรงเรียนนาฏศิลป์สืบต่อจากหลวงประดิษฐ์ไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ตั้งแต่ประมาณปีพ.ศ. 2499 ท่านได้ปฏิบัติหน้าที่นี้มาเป็นประจำทุกปีมิได้ขาดจนถึงปีพ.ศ. 2537 ซึ่งท่านมีอายุ 94 ปี

4. ในฐานะผู้ควบคุมการแสดงทางด้านดนตรีและขับร้อง

โดยเหตุที่กรมศิลปากรได้รับโอนครูบาอาจารย์และศิลปินทางนาฏศิลป์และศรียางค์ศิลป์ประจำราชสำนัก พร้อมทั้งเครื่องดนตรีและเครื่องโขนละครของพระมหากษัตริย์มาอยู่ในความรับผิดชอบด้วย หลักการทางด้านนาฏศิลป์และศรียางค์ศิลป์ของโรงเรียนนี้จึงเป็นศิลปะแบบฉบับ เช่น ดนตรีไทย โขน ระบำ และละครว่า เป็นสิ่งที่พระมหากษัตริย์ทรงปรับปรุง

* อาจารย์ประจำวิทยาลัยนาฏศิลป์

แก่ใจและโปรดให้รักษาไว้ เป็นเป็นแบบฉบับแห่งศิลปะอันประณีตงดงามประจำราชสำนัก สืบต่อกันมาหลายยุคตลอดเวลาหลายร้อยปี และเป็นศิลปะที่ประชาชนหรือบุคคลภายนอก ยากที่จะมีโอกาสได้ชมในกาลก่อน นอกจากพระมหากษัตริย์จะโปรดเกล้าฯ ให้จัดพระราชทานในโอกาสบางครั้ง บางคราว

เมื่อศิลปะและศิลปะเหล่านี้ได้มาอยู่ในความอำนวยการของกรมศิลปากร แล้ว กรมศิลปากรได้จัดหลักสูตรการเรียนการสอนขึ้นในโรงเรียนนาฏศิลป์ เพื่อบำรุงรักษาแบบศิลปะที่ดีไว้เป็นสมบัติของชาติ และกำหนดให้เปิดการแสดงนาฏศิลป์และดุริยางคศิลป์ให้ประชาชน ได้มีโอกาสได้ชมศิลปะอันมีแบบแผนและประณีต ณ โรงละครแห่งชาติ เป็นประจำปี ระหว่างเวลาตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนถึงเดือนพฤษภาคมทุกปี เพื่อการเผยแผ่ศิลปะเหล่านี้ โดยจัดให้นักเรียนของโรงเรียนนาฏศิลป์ร่วมแสดงสมทบกับครูและข้าราชการศิลปินของกรมศิลปากรบ้าง ให้แสดงโดยนักเรียนล้วนบ้าง และจัดให้แสดงต้อนรับราชอาคันตุกะบ้าง แจกผู้เกียรติของรัฐบาลบ้าง (ศธ. 0701.37/10 เรื่อง รายงานการศึกษาในรอบปีการศึกษา 2491 ของโรงเรียนนาฏศิลป์ กรมศิลปากร)

งานที่แสดงประจำ ได้แก่ งานแสดงนาฏกรรมประจำฤดูกาลของกรมศิลปากร งานดนตรีมหกรรมในต้นเดือนมีนาคมทุกปี (พ.ศ. 2504-2510) งานแสดงดนตรีสำหรับประชาชน งานเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมในต่างประเทศ เป็นต้น

งานแสดงนาฏกรรมประจำฤดูกาล เป็นรายการสำคัญซึ่งกรมศิลปากรจัดให้มีการแสดงโขนละครขึ้นเป็นประจำหลังจากหมดฤดูฝนทุกปี เพื่อให้ความบันเทิงแก่ประชาชนทั่วไป และเพื่อมุ่งฝึกหัดนักเรียนโรงเรียนนาฏศิลป์ให้เกิดความรู้ ความชำนาญในการแสดง ปรากฏว่าการแสดงแต่ละปีได้รับการต้อนรับจากผู้ชมเป็นอันมาก เช่น (กรมศิลปากร, 2507)

- พ.ศ. 2489 แสดงโขน ชุด นาคบาศ ณ โรงละครศิลปากร รวม 19 รอบ
(2 พฤศจิกายน 2489 - 1 ธันวาคม 2489)
- พ.ศ. 2490 แสดงโขน ชุด ท้าลายพิธีหุงข้าวน้ำทิพย์ ณ โรงละครศิลปากร รวม 29 รอบ
(24 มีนาคม 2490 - 6 เมษายน 2490)
- พ.ศ. 2490 แสดงโขน ชุด นางลอย ณ โรงละครศิลปากร รวม 29 รอบ
(29 พฤศจิกายน 2490 - 11 ธันวาคม 2490)

- พ.ศ.2492 แสดงโขน ชุด ศีกวิรุญจำบัง ณ โรงละครอนศิลป์ปากร รวม 28 รอบ
(1 เมษายน 2492 - 1 พฤษภาคม 2492)
- พ.ศ.2494 แสดงโขน ชุด ปราบกานาสูร ณ โรงละครอนศิลป์ปากร รวม 67 รอบ
(9 พฤศจิกายน 2494 - 4 มกราคม 2495)
- พ.ศ.2495 แสดงละคร เรื่อง ราชาราช คอนสมิงพระรามอาสา ณ โรงละครอนศิลป์ปากร
ตั้งแต่วันที่ 28 มีนาคม 2495 รวม 112 รอบ
- พ.ศ.2496 แสดงโขน ชุด ลีตาลุขไฟและปราบบรรลัยกัลป์ ณ โรงละครอนศิลป์ปากร
รวม 78 รอบ (20 พฤศจิกายน 2496 - 24 มกราคม 2497)
- พ.ศ.2497 แสดงละครนอก เรื่องสังข์ทอง ตอนเลือกคู่และหาปลา ณ โรงละครอนศิลป์ปากร
รวม 129 รอบ
- พ.ศ.2500 แสดงโขน เรื่องรามเกียรติ์ ณ โรงละครอนศิลป์ปากร รวม 78 รอบ
(29 พฤศจิกายน 2500 - 16 กุมภาพันธ์ 2501)
- พ.ศ.2501 แสดงโขน ชุด พระรามครองเมือง ณ โรงละครอนศิลป์ปากร รวม 91 รอบ
(28 พฤศจิกายน 2501 - 22 กุมภาพันธ์ 2502)
- พ.ศ.2502 แสดงโขน ชุด มัยราพณ์สะกดทัพ ณ โรงละครอนศิลป์ปากร รวม 63 รอบ
(27 พฤศจิกายน 2502 - 14 กุมภาพันธ์ 2503)
- พ.ศ.2503 แสดงโขนชุด พรหมศาสตร์ ณ หอประชุมวัฒนธรรม สนามเสือป่า รวม 35 รอบ
(30 ธันวาคม 2503 - 29 มกราคม 2504)
- พ.ศ.2503 แสดงละครนอก เรื่อง สังข์ทอง ตอนตีกลี ณ โรงละครอนศิลป์ปากร
เดือนมีนาคม 2503

จะเห็นได้ว่า การแสดงโขนละครในยุคนั้นกลับฟื้นฟูเป็นที่นิยมขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง คุรุมนตรี คุราโมท ขณะนั้นดำรงตำแหน่งหัวหน้าแผนกดุริยางค์ไทย (พ.ศ.2488-2496) เป็นผู้ริบบทบาทสำคัญหลายด้านในการจัดแสดงแต่ละครั้ง ตั้งแต่ร่วมเขียนบท ตรวจสอบบท บรรจุเพลง ปรับเพลงร้องและเพลงบรรเลง แต่งเพลงระบำประกอบการแสดงหลายชุด ตลอดจนควบคุมวงและฝึกซ้อม โดยเหตุที่การแสดงแต่ละเรื่องมีระยะเวลาแสดงยาวนาน ต้องแสดงหลายสิบรอบจนถึงรื้อกว่ารอบก็มีนั้น จึงจำเป็นต้องใช้นักแสดงหลายชุดแสดงสลับกันไป วงดนตรีมี

อย่างน้อย 2 วง มีทั้งวงครูและวงนักเรียน ดังนั้น ถึงแม้ครูมนตรี ตราโมท จะไม่ได้สอน
 ภาคปฏิบัติให้แก่นักเรียนโรงเรียนนาฏศิลป์โดยตรงก็ตาม แต่ท่านก็มีโอกาสสอนภาคปฏิบัติให้แก่
 กลุ่มนักเรียนที่มีความสามารถสูง ซึ่งได้รับคัดเลือกให้ร่วมแสดงกับศิลปินชั้นครูของกองการสังคีต
 กรมศิลปากร ในการควบคุมและฝึกซ้อมดนตรีนั้น สิริชัยชาญ พักจำรูญ (สัมภาษณ์, 11 เมษายน
 2539) ได้เล่าถึงการสอนภาคปฏิบัติหรือการต่อเพลงของครูมนตรี ตราโมท ว่า

...ในตอนเป็นนักเรียน แต่ก่อนเขามีการเล่นละครของโรงละครแห่งชาติ จะมีวง
 นักเรียนและวงครู วงนักเรียนจะเป็นชุด 2 วงครูเป็นชุด 1 ท่านก็มาถ่ายทอดว่าเพลงนี้
 จะเล่นยังไง เป็นอย่างไรบ้าง แต่ท่านจะไม่นิยมการถ่ายทอดแบบเอาระยะมานั่งตีนา
 ท่านจะบอกแต่ว่าตรงนี้จะต้องเข้าตรงนั้น ตรงนั้นเหมือนกับตรงโน้นของเพลงนี้ แล้ว
 ท่านก็ให้เราทำ ถ้าเราทำไม่ได้ ท่านจึงจะไปลงเครื่องมือตีให้ฟัง...

อย่างเวลาจะเล่นละครเรื่องนี้ ท่านเป็นคนบรรจุเพลงมาแล้ว พวกเราต้องมานั่ง
 อ่านบทก่อน เพลงใดบ้างที่เราไม่รู้ เราไม่ได้ เราจึงไปตามท่าน ท่านจะไม่มานั่ง
 บอกเราทุกเพลง ถ้าเพลงใดไม่ได้ ท่านจะต่อโดยให้ลองขึ้นบันไดเสียงนี้แล้วไป
 อย่างนี้ ๆ ท่านจะบอกเป็นโน้ตบ้าง นอย ๆ บ้าง แล้วแต่ท่านสะดวก ถ้ายังไม่เข้าใจ
 ให้ถามครูเขา ถ้าเราเป็นวง 2 เมื่อวง 1 เข้าโรงละครแล้ว เราต้องเอาบทไป
 นั่งดูเวลาแสดงละครว่า บทตรงนี้เพลงนี้ขึ้นอย่างไร ไปอย่างไร เราก็ต้องมีหัวใน
 การจำ ท่านต่อให้ส่วนหนึ่ง จากนั้นก็ไปต่อกับครูหรือไปศึกษาเอง...

แสดงว่า วิธีการสอนภาคปฏิบัติของครูมนตรี ตราโมท นั้น ท่านจะไม่
 สอนขั้นพื้นฐานแล้ว ไม่ต่อเพลงแบบตัวต่อตัวที่ละวรรค ๆ เพราะท่านถือว่าได้เรียนรู้จากครูใน
 โรงเรียนมาดีแล้ว แต่ท่านจะใช้วิธีการสอนแบบไทยโบราณ โดยบอกกล่าวด้วยปากเปล่าหรือบอก
 โน้ตให้ หรือทำเสียงนอยๆ แล้วแต่ท่านจะสะดวก ถ้านักเรียนยังทำตามทีบอกไม่ได้ ท่านก็จะแสดง
 ให้ดู ดังนั้น ผู้เรียนเหล่านี้ต้องศึกษาพื้นฐานมาอย่างดี มีฝีมือพอสมควร และต้องเป็นผู้ที่สมองไว
 จดจำแม่น แต่ถ้าเป็นเพลงที่ท่านแต่งเองขึ้นใหม่ ซึ่งมักเป็นเพลงระบำแทรกการแสดงโขนหรือละคร
 เรื่องต่าง ๆ ท่านก็จะมีวิธีการสอนอีกแบบหนึ่ง โดยใช้โน้ตสากลช่วย ดังที่สิริชัยชาญ พักจำรูญ
 (สัมภาษณ์, 11 เมษายน 2539) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า

...ถ้าเป็นเพลงที่ท่านแต่งเอง ท่านจะต่อเองทั้งหมดด้วยโน้ต ท่านจะถือโน้ต ทางโน้ต เราก็มินโน้ต เราก็อ่านโน้ตไปด้วย แล้วเราก็ตีตาม ท่อมดนตรีใช้โน้ตสากลมาโดยตลอด ท่านไม่เคยใช้โน้ตแบบอื่นเลย ตัวเลข ตรมพ ไม่เคยใช้ ส่วนใหญ่ท่านจะเขียนเป็น ท่านเอง ไม่ใช่ลูกมือ เป็นโน้ตกลาง ๆ ท่านจะเป็นคนบอกมือมืออย่างนี้ใช้อย่างนี้ คนระนาดก็จะอ่านโน้ตกลางแล้วคิดเป็นทางระนาด ตรงไหนไม่ดีท่านจะคอยแก้ ส่วน เครื่องอื่น ๆ ท่านไม่ต้องบอกแล้ว ระนาดทุ้มหรือมโหรีเล็กถ้าดีแล้วไม่เข้ากัน ท่านก็แก้ เป็นบางตอน ท่านจะให้สิทธิ์ในการคิดประดิษฐ์ทาง แต่ตรงไหนบอกบังคับก็บังคับ ตรงนี้ บังคับเหมือนกันหมดนะ ตรงนี้ให้โอกาสคิด ถ้าไม่เข้าทำ ท่านก็จะต่อให้ วิธีสอนของ ท่านจะแนวนั้น...

จากคำบอกเล่าดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า วิธีการต่อเพลงของครูมนตรี ตราโมท นั้นทันสมัยเหมาะสมกับยุค และไม่มีเหมือนผู้ใด เป็นเอกลักษณ์ของท่าน เพราะผู้ที่ จะทำได้เช่นนี้จะต้องมีความรู้เชี่ยวชาญทั้งดนตรีไทยและดนตรีสากล ซึ่งครูคิดปึนในยุคนี้้นน้อยคนนัก ที่จะมีความรู้ทั้งสองด้านอย่างดี แม้ในการแต่งเพลงประกอบการแสดงเหล่านี้ ท่านก็เขียนเป็นโน้ต สากล โดยเขียนเป็น "โน้ตกลาง" ยึดแนวมือเป็นหลัก นักเรียนเหล่านี้ทุกคนก็มีพื้นฐานความรู้ เรื่องโน้ตสากลเหมือนกันหมด เพราะวิชาโน้ตสากลเป็นวิชาบังคับในหลักสูตร ดังนั้น โน้ตจึงช่วย ให้การต่อเพลงสะดวกยิ่งขึ้น ต่างคนต่างอ่านโน้ต ต่างคนต่างคิดประดิษฐ์ทางให้เหมาะสมกับ เครื่องมือของตน แล้วท่านจะมาปรับวงแก้ไขให้ไพเราะกลมกลืนกันในภายหลัง อันนี้เป็นการเปิด โอกาสให้ผู้เขียนได้มีโอกาสคิดและแสดงความสามารถของแต่ละคนออกมา โดยท่านจะเป็นเพียง ผู้ชี้แนะในสิ่งที่เหมาะสม เพราะการศึกษาศิลปะ ครูจะต้องสอนอย่างละเอียดลออ หิติพิถัน ปรับ ฟ่อนหรือพลิกเพลงวิธีให้เหมาะสมกับฝีมือผู้เขียน มิให้เกินงาม เกินพอดี จึงจะเกิดความไพเราะ หัวใจของการดนตรีก็อยู่ที่ความไพเราะนี้เอง ดังนั้น ผู้เขียนจะได้ฝึกหัดจากการลงมือปฏิบัติด้วย ตนเองอย่างเต็มที่ และได้เรียนรู้วิธีการปรับวงให้บรรเลงได้อย่างไพเราะน่าฟัง ประการสำคัญ คือ ได้ต่อเพลงจากผู้ประพันธ์เพลงเองโดยตรง จะทำให้สามารถบรรเลงเพลงได้ถูกต้องตรงตาม ความประสงค์ของผู้ประพันธ์ และเมื่อเรียนรู้จากท่านแล้ว ก็จำเป็นต้องอย่างยั้งที่จะต้องรักษาเพลง เหล่านี้ไว้ให้มั่นคงตามที่ท่านสอนทุกประการ มิให้ผิดเพี้ยนไปได้

กล่าวได้ว่า การที่ครูมนตรี ตราโมท เป็นผู้ควบคุมการแสดงดนตรีและขับร้องให้แก่นักเรียนโรงเรียนนาฏศิลป์และศิลป์นาฏกรรมสังคีตนั้น ท่านได้ถ่ายทอดความรู้เรื่องเพลง เทคนิควิธีการบรรเลง ฯลฯ อันเป็นประโยชน์แก่นุชนรุ่นหลังไว้เป็นอันมาก เพราะนักเรียนกลุ่มนี้ถูกฝึกฝนและคัดเลือกมาแล้วว่ามีฝีมือถึงขั้นออกแสดงได้ มีใช้แบบสมัครเล่นโรงเรียนมุ่งหวังที่จะให้นักเรียนแสดงได้อย่างประณีตและวิจิตรยิ่ง ๆ ขึ้นไปโดยลำดับ มิใช่เพียงฝึกหัดเล่นเฉพาะครั้งคราวหรือเพื่อเป็นความรู้อบตัว ฉะนั้น การแสดงของนักเรียนดังกล่าวมานี้ นอกจากจะเป็นการร่วมมือช่วยเหลือทางราชการแล้ว ยังเป็นประโยชน์ให้นักเรียนเกิดความชำนาญน่าภูมิใจขึ้นในศิลปะที่ตนได้ฝึกฝนอบรมมา ซึ่งย่อมจะทำให้เกิดผลในทางปฏิบัติโดยแท้จริงแก่นักเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อนักเรียนได้มีโอกาสเรียนรู้เพิ่มเติมจากครูผู้มีความรู้ ความสามารถเป็นเลิศอย่างครูมนตรี ตราโมท แล้ว ก็เป็นที่แน่ใจได้ว่านักเรียนจะสามารถพัฒนาตนเองให้ก้าวหน้าไปในแนวทางที่ถูกต้องที่ประณีตงดงาม และยังคงจะได้รับประสบการณ์ที่มีค่ามากอีกด้วย

3. ครูมนตรี ตราโมท กับวิทยาลัยนาฏศิลป์

โรงเรียนนาฏศิลป์ได้รับการยกวิทยฐานะเป็นวิทยาลัยนาฏศิลป์ เมื่อวันที่ 1 มกราคม 2515 ซึ่งในปีที่ครูมนตรี ตราโมท มีอายุ 72 ปีแล้ว แต่ท่านก็ยังปฏิบัติหน้าที่ครูอยู่เป็นประจำทุกปีเช่นเดิม โดยเฉพาะการสอนภาคทฤษฎีและการประกอบพิธีไหว้ครู

ในปีพ.ศ. 2518 วิทยาลัยนาฏศิลป์มีการพัฒนาหลักสูตรและการวัดประเมินผลการเรียนการสอนจากระบบเปอร์เซ็นต์มาเป็นระบบหน่วยกิต ลักษณะวิชาเปลี่ยนแปลงไปซึ่งมีผลกระทบต่อวิธีการสอนและการวัดและประเมินผล ตามระบบเดิม การวัดและประเมินผลจะพิจารณาจากผลการเรียนเฉลี่ยไม่ถึงเกณฑ์ 50% หรือ 60% ต้องเรียนซ้ำ ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นตั้งเกณฑ์คะแนนเทียบเป็นระดับผลการเรียน คือ ระดับ 0, 1, 2, 3 และ 4 และในปีเดียวกันนี้ได้เปิดสอนหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สมทบในคณะนาฏศิลป์และดุริยางค์ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล เป็นหลักสูตรปริญญาตรีต่อเนื่องกับหลักสูตรนาฏศิลป์ชั้นสูง ใช้เวลาเรียน 2 ปีการศึกษา หรือ 4 ภาคการศึกษา

ในการพัฒนาปรับปรุงหลักสูตรปริญญาตรีดังกล่าว ครูมนตรี ตราโมท ก็ได้ร่วมพิจารณาด้วยในฐานะประธานบ้าง ที่ปรึกษาบ้าง แนวคิดที่สำคัญในการวางหลักสูตรของท่านคือ จะเป็นครูได้ ต้องเป็นศิลปินก่อน หรือกล่าวได้ว่า เมื่อเป็นศิลปินแล้ว ถ่ายทอดได้จึงจะ

เป็นครู แต่โดยทั่วไปมักจะมีผู้พูดอยู่เสมอว่า "ครูศิลปะไม่ต้องมีฝีมือลายมืออะไรก็ได้เพราะเป็นครู" แต่ท่านจะคัดค้านมากกว่าไม่จริง แนวคิดของท่านก็เป็นที่ยอมรับ ดังจะเห็นได้จากในระดับนาฏศิลป์ ชั้นต้นการเรียนจะเน้นไปทางภาคปฏิบัติ มุ่งสู่ความเป็นศิลปิน ส่วนนาฏศิลป์ชั้นกลางและชั้นสูงจะ เริ่มเน้นคุณลักษณะและประสบการณ์ของการเป็นครู โดยบรรจุรายวิชาการศึกษาเข้าไป (ปราณี สาราวงศ์, สัมภาษณ์ 23 สิงหาคม 2539) อันนี้ก็แสดงให้เห็นว่าครูมนตรี ตราโมท เป็นนักพัฒนา หลักสูตรที่ทันสมัยและมีเหตุผล

เมื่อเปิดสอนหลักสูตรปริญญาตรี ในปีพ.ศ.2518 แล้ว ครูมนตรี ตราโมท ก็ได้รับเชิญให้มาสอนในระดับนี้ ตั้งแต่ปีพ.ศ.2519 เรื่อยมาจนถึงต้นปีพ.ศ. 2538 สำหรับหลักสูตร นาฏศิลป์ชั้นสูงที่ท่านเคยสอนนั้น ท่านได้มอบหมายให้ครูท่านอื่นสอนแทนซึ่งก็เคยเป็นศิษย์ของท่าน มาก่อน เช่น อาจารย์สมาน น้อยนิคย์ สอนวิชาความรู้เกี่ยวกับดนตรีไทยทั่วไป 1 วิชาศัพท์สังคีต 1 อาจารย์ไกรฤทธิ กั้นเรือง สอนวิชาความรู้เกี่ยวกับดนตรีไทยทั่วไป 2 เป็นต้น

การสอนวิชาทางด้านนาฏศิลป์มีวิชาบุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์บางศิลป วิชาหลักและวิธีจัดการแสดง วิชาประวัติศาสตร์ละครไทย ครูมนตรี ตราโมท จะสอนวิชาต่าง ๆ เหล่านี้คู่กับอาจารย์ปราณี สาราวงศ์ มาตลอด โดยจะแบ่งเนื้อหากัน ถ้าเป็นหัวข้อทางดนตรีไทย ท่านจะเข้าสอนเอง ถ้าเป็นหัวข้อทางนาฏศิลป์ อาจารย์ปราณี สาราวงศ์ จะเป็นผู้สอน และทำ เอกสารประกอบการสอนส่งให้ท่านตรวจก่อน ต่อมาภายหลังท่านมีราชการอื่นมาก ก็จะเชิญท่าน มาสอนในช่วงเวลาแรกและเชิญมาสรุปในช่วงสุดท้ายอีกครั้งหนึ่ง เป็นเช่นนี้ตลอดมาทุกปี เพราะ ท่านเป็นครูอาวุโสซึ่งผ่านประสบการณ์ด้านศิลปะการแสดงมามากและจดจำแม่นยำ ท่านจึงเปรียบ เปรียบนรอยต่อเชื่อมโยงอดีตที่ยาวนานกับปัจจุบัน ซึ่งทำให้ท่านแตกต่างจากครูรุ่นหลัง ๆ อย่าง ชัดเจน ท่านสามารถสอนจากประสบการณ์ที่ท่านได้รับ และยกตัวอย่างหรือยกเป็นอุทาหรณ์ประกอบ เพื่อให้ให้นักเรียนเข้าใจได้อย่างกว้างขวางลึกซึ้งมากขึ้น ซึ่งครูในยุคปัจจุบันไม่สามารถจะสอนได้ เช่นนี้ ดังที่อาจารย์ปราณี สาราวงศ์ (สัมภาษณ์, 23 สิงหาคม 2539) ได้เล่าว่า

* อดีตผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลป์ และอดีตผู้อำนวยการกองศิลปศึกษา กรมศิลปากร ปัจจุบันเป็นผู้เชี่ยวชาญการสอนนาฏศิลป์ไทยของวิทยาลัยนาฏศิลป์

...ท่านสอนมาตลอดจนเกือบวาระสุดท้าย แม้แต่ตอนหลัง ๆ ท่านอายุตั้ง 94-95 ท่านก็ยังมาสรุปให้ ท่านจะมีเทคนิคบางอย่าง สมัยนั้นเราก็ตามไม่ถึง ท่านจะเล่าประสบการณ์ ตรงนี้คือตรงที่เราต้องเชิญท่านมา เพราะเราไม่มีประสบการณ์ เราเป็นคนยุคปัจจุบัน แต่ท่านมีประสบการณ์ ท่านสามารถจะหยิบยกตัวอย่างอุทาหรณ์อะไรอย่างนี้มาอธิบายให้ชัดเจน...

แม้ในการสอนจะสอนร่วมกัน แต่การออกข้อสอบ ครูมนตรี ตราโมท จะเป็นผู้ออกข้อสอบเพียงคนเดียว ซึ่งวิธีนี้เป็นการวิเศษผู้ร่วมสอนไปในตัวด้วยว่าสอนได้ดีเพียงไร แต่การตรวจข้อสอบ บางที่ท่านตรวจเอง บางทีก็ให้ช่วยตรวจ ดังที่อาจารย์ปราวณี สาราญวงศ์ (สัมภาษณ์, 23 สิงหาคม 2539) ได้เล่าว่า

...เวลาตรวจข้อสอบ พ่อ [ครูมนตรี ตราโมท - ผู้วิจัย] ตรวจเองบ้าง บางทีก็ให้ช่วยตรวจ ให้ตรวจก็หมายความว่าอ่านให้ฟัง โหนลองอ่านให้ฟังซิ จะเป็นบางข้อ เวลาให้คะแนนมักจะแย้งกัน พ่อให้เท่าไร ให้แค่นี้ ไม่เอา ขออีกคะแนนหนึ่ง เราประเภทที่ส่งสารลูกศิษย์...

ระยะหลังมานี้ ครูมนตรี ตราโมท ไม่สามารถมาสอนได้ อาจารย์ปราวณี สาราญวงศ์ ต้องรับผิดชอบในการสอนแต่เพียงผู้เดียว แต่สำหรับวิชาประวัติศาสตร์ไทย อาจารย์ปราวณี สาราญวงศ์ มอบหมายให้อาจารย์ท่านอื่นสอนแทน แต่ท่านควบคุมอยู่ด้วยและเป็นผู้ออกข้อสอบเอง คือ สืบทอดวิธีที่ครูมนตรี ตราโมท เคยปฏิบัติกับท่านมาก่อนนั่นเอง

จากการที่อาจารย์ปราวณี สาราญวงศ์ ได้ทำงานร่วมกับครูมนตรี ตราโมท เป็นเวลานานหลายปี ท่านได้ซึมซับสิ่งที่ครูมนตรี ตราโมท อบรมสั่งสอนไว้มากมาย ดังที่ท่านเล่าว่า

...ท่านมักจะเน้นว่า "เราเป็นครู หน้าที่ของเราคือสอน" เพราะฉะนั้น หลักการ วิธีการ เรื่องของการเรียนการสอน ท่านจะแยกให้ฟังว่า เรื่องการเรียนการสอนเป็นอย่างหนึ่ง เรื่องการแสดงอีกอย่างหนึ่ง การแสดงก็คือ

การนำหลักการและวิธีการของการเรียนการสอนไปปรับใช้ ต้องใช้คำว่า "ปรับหรือพัฒนาใช้" จะนำไปใช้ทั้งต้นก็ไม่ได้ แต่ต้องรู้จักปรับใช้ แต่เราเป็นครูบาอาจารย์เขา เราต้องรู้หลักตรงนี้ รู้วิธีการ อันนี้คือได้จากท่าน แต่บางทีถ้าอยากทำอะไร ท่านมักให้สติ ก็นึกขึ้นมาได้ว่าเราอยู่ตรงนี้ เราเป็นครู เพราะฉะนั้นเราจะทำอะไรก็ต้องทำในลักษณะที่เป็นแบบอย่างที่ดีของครู ตรงจุดนี้ก็ไต่ด้ายทอดให้รุ่นต่อไป แต่เด็กสมัยใหม่มีคิดว่าเขาไม่เห็นด้วย เขายังมีความรู้สึกว่ามันน่าจะไปได้ มันไม่จำเป็น หรืออะไรอย่างนี้ อันนี้ก็แล้วแต่ คืออุปนิสัยของแต่ละคนไม่เหมือนกัน แต่ในเรื่องของการได้รับจากท่านมาก็ไต่ด้ายทอด แล้วก็พร่ำสอน เพราะท่านสอนอยู่เสมอว่า "ให้มีความรู้มากมายเท่าไรก็ตาม แต่ถ้าใช้ไม่เป็น เหมือนกับมีเงิน ใช้ไม่เป็น คือไม่รู้จักหยิบใช้" ฟังดูแล้วเหมือนธรรมดา แต่จริง ๆ แล้วลึกซึ้งมาก...

จากคำกล่าวข้างต้น แสดงว่า นอกจากการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ นักเรียนแล้ว ในกระบวนการถ่ายทอด ครูมนตรี ตราโมท ได้อบรมสั่งสอนครูรุ่นใหม่พร้อมกันไปด้วย โดยการเน้นให้รู้จักคิด รู้จักปรับใช้ รู้จักพัฒนา เพื่อให้สามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ

ส่วนวิชาทางด้านดนตรีไทย ครูมนตรี ตราโมท จะสอนวิชาประวัติดนตรีไทย โดยเฉพาะวิชาหลักการประพันธ์เพลงไทย จะเป็นวิชาหลัก เพราะท่านเป็นนักประพันธ์เพลงไทยและสากลที่มีผลงานแพร่หลายมากมายและได้รับรางวัลหลายรางวัลมาแล้ว

วิธีการสอนวิชาการประพันธ์เพลงของครูมนตรี ตราโมท จะมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างไปจากวิชาอื่น ๆ คือ การใช้โน้ตสากลเป็นเครื่องมือในการสอน ท่านจะใช้วิธีการบรรยายเป็นหลัก มีการยกตัวอย่างเพลงต่าง ๆ และมีแบบฝึกหัดให้ลองแต่งเพลงสั้น ๆ ขยายจาก 2 ชั้นเป็น 3 ชั้น และตัดลงเป็นชั้นเดียว ดังที่ นัฐพงศ์ โสวัตร (สัมภาษณ์, 22 กุมภาพันธ์ 2539) กล่าวถึงวิธีการสอนของครูมนตรี ตราโมท ว่า

...ท่านจะบรรยายไปเรื่อย ๆ จะพูดถึงตัวอย่างนี้ ตัวอย่างนั้น นักเรียนจะต้องรู้จักพื้นฐานเพลงเหล่านั้นแล้ว ท่านก็พยายามจะยกตัวอย่างเพลงที่นักเรียนเรียนผ่านมาแล้ว ในแง่ของปัญหา บางทีนักเรียนก็ไม่ได้เรียนบ้าง หรือลืมไปแล้วบ้าง อย่างเพลง

บุหลันชกมวยเป็นยังงี้ นักเรียนจะต้องมีความรู้มาแล้ว เพราะท่านสอนชั้นสูงระดับ
ปริญญาตรี แต่ละปีมีนักเรียนประมาณ 20 คน สมัยนั้นให้คะแนนเป็นเปอร์เซ็นต์ ข้อสอบ
ของท่านบรรยายเป็นหลัก ไม่มีปรนัย มีแบบฝึกหัดให้แต่งเพลง เป็นประโยคสั้น ๆ หรือ
ท่อนหนึ่งสั้น ๆ ขยายเป็น 3 ชั้นจาก 2 ชั้น หรือย่อจาก 2 ชั้นเป็นชั้นเดียว อะไร
อย่างนี้ ท่านก็ให้ลองทำ มุ่งเน้นที่ลองทำเลียนแบบของโบราณดูบ้างว่าเขาขยายอย่างนั้น
ย่ออย่างนี้ เราลองทำดูบ้างซิ หลังจากที่เราได้เรียนแนวคิดของโบราณแล้วว่าเขาคง
คิดอย่างนั้น คงแต่งอย่างนี้ โดยมีอาจารย์มนตรีท่านแนะนำ หรือสรุปให้ หรือบรรยาย
ในรายละเอียดให้ นักเรียนเมื่อเรียนรู้แล้วลองทำดูบ้างซิ เด็กก็พอทำได้ ให้มี
ประสบการณ์บ้าง...

ในการประพันธ์เพลงมักพบปัญหาการแอบอ้างผลงานของคนอื่นเป็นของตน
ครูมนตรี ตราโมท จะอบรมสั่งสอนให้เคารพผลงานของผู้อื่น ท่านสนับสนุนให้คิดแต่งเพลงด้วย
สติปัญญาของตนเอง เน้นย้ำมิให้แอบอ้างผลงานคนอื่นเป็นของตน ดังที่รัฐพงศ์ เสวีตร (สัมภาษณ์,
22 กุมภาพันธ์ 2539) ได้เล่าว่า

...ท่านจะตั้งอยู่เสมอว่า คนยุคหลังท่าน ได้แอบอ้างเอาผลงานของบรมครูมาเป็น
ของตนเอง แอบอ้างว่าเป็นคนแต่ง เพราะเพลงเก่า ๆ คนที่รู้มีน้อย แต่ว่าคนที่รู้ยังมี
อย่างอาจารย์ท่านก็รู้ว่าเพลงนี้ของคนนั้นคนนี้แล้วก็มาแอบอ้างของตนเอง คนอื่น
ส่วนใหญ่ไม่รู้ คือ เอาของเก่าทั้งคุ่นมาแล้วบอกว่าฉันแต่ง ท่านตำหนิมาก อีกอย่างหนึ่ง
ของเก่ามีอยู่แล้ว แต่เอามาตกแต่งบ้างเล็กน้อย แล้วก็บอกว่าของเราแต่ง ท่านก็
ตำหนิมาก ท่านบอกว่าทำไมถึงคิดอย่างนี้ ถ้าเก่งจริง ทำออกมาเลย ไม่มีใครห้าม
ท่านสนับสนุนทำออกมาเลย ดีไม่ดีเป็นเรื่องสังคมเขารับรองเอง...

ครูมนตรี ตราโมท ได้สอนนักศึกษาระดับปริญญาตรี ทั้งสาขาวิชา
ดุริยางค์ไทย คีตกศิลป์ไทย และนาฏศิลป์ไทย ตลอดมาจนกระทั่งระยะหลัง ท่านชราภาพมากแล้ว
ท่านจึงมอบให้ศิษย์ของท่านสอนแทน แต่วิชาหลักการประพันธ์เพลงไทยเป็นวิชาสำคัญ และไม่มี
ใครเชี่ยวชาญเท่าท่าน จึงจำเป็นต้องให้ท่านสอนอยู่ แต่จะมีศิษย์ของท่านช่วยสอนด้วย คือ

อาจารย์รัฐพงศ์ โสวัตร ซึ่งอาจารย์รัฐพงศ์ โสวัตร (สัมภาษณ์, 22 กุมภาพันธ์ 2539) เล่าว่า

... ช่วงหลังท่านค่อนข้างมีอายุมากแล้ว ในฐานะเป็นลูกศิษย์ ผมก็ไปช่วยท่านด้วยการเข้าไปนั่งเรียนกับนักเรียน มีส่วนไหนในรายละเอียดผมจะช่วยพูดแทน ท่านจะพูดแต่หลักการหลักๆ ในรายละเอียดนักเรียนจะมาหาออกเวลาบ้าง อันนี้คือวิชาการประพันธ์เพลง ผมจับติตมาตลอดจนกระทั่งท่านสิ้นอายุ ต้องเข้าเรียนทุกครั้ง ท่านไปสอนเทคโนโลยีไหนหรือชั้นสูงอะไร ผมก็เข้าเรียนอยู่ด้วยทุกครั้งไป นับครั้งไม่ถ้วน ฟังหลายเที่ยว...

แสดงว่า นอกจากครุมนตรี ตราโมท จะถ่ายทอดเนื้อหาด้านการประพันธ์เพลงไทยให้แก่นักเรียนแล้ว ท่านก็ได้ถ่ายทอดให้แก่ครูที่จะรับภาระด้านนี้ต่อจากท่านด้วย และบัดนี้อาจารย์รัฐพงศ์ โสวัตร ก็ได้ทำหน้าที่สืบทอดในการสอนหลักการประพันธ์เพลงไทยตามแนวของครุมนตรี ตราโมท ไว้แล้วอย่างน่าภาคภูมิใจ

กล่าวโดยสรุป วิชาการดนตรีก็ดี นาฏศิลป์ก็ดี ในต่างประเทศทั่วโลกนั้น จะสอนทั้งภาคทฤษฎีควบคู่กันไปกับภาคปฏิบัติ แต่ของไทยเราแต่โบราณมา สอนเน้นหนักกันแต่ภาคปฏิบัติ ไม่มีการสอนทฤษฎีอย่างจริงจัง ไม่ว่าจะในระบบโรงเรียนหรือนอกระบบโรงเรียนก็ตาม ดังนั้น ในปี พ.ศ. 2481 เมื่อครุมนตรี ตราโมท ได้เริ่มเข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนที่โรงเรียนศิลปากร-แผนกนาฏดุริยางค์ หรือวิทยาลัยนาฏศิลป์ปัจจุบัน ท่านได้บุกเบิกการเรียนการสอนภาคทฤษฎีอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับสมัยนั้นตำราทางด้านขนละครดนตรีไทยหาได้ยากมาก เพราะโบราณอาจารย์มิได้บันทึกหลักวิชาอะไรไว้ ท่านจึงได้ค้นคว้าและเขียนตำราเรียน บทความเชิงวิชาการต่าง ๆ ไว้จำนวนมาก ท่านเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ภาคทฤษฎีทางด้านดุริยางคศิลป์ คีตศิลป์ และนาฏศิลป์ นับตั้งแต่เป็นโรงเรียนศิลปากร-แผนกนาฏดุริยางค์ มาเป็นโรงเรียนนาฏศิลป์จนเป็นวิทยาลัยนาฏศิลป์ในปัจจุบัน

วิธีการสอนของครุมนตรี ตราโมท ในสถานการศึกษาแห่งนี้ เป็นการสอนแบบบรรยายเป็นหลัก สอนตรงตามเนื้อหา และสอนจากประสบการณ์ที่ท่านได้รับ มีการเตรียมตัวก่อนสอนอย่างดี ถ้านักเรียนมีข้อสงสัยก็ซักถามได้ ท่านก็จะอธิบายให้ฟังหรืออาจจะให้ไปศึกษาด้วยตนเองจาก

หนังสือหรือบทความที่ท่านเขียนไว้ ในชั้นเรียนจะไม่มีแจกเอกสารประกอบการเรียนการสอน หรือการใช้อุปกรณ์ช่วยการสอนอย่างปัจจุบันสมัย แต่ท่านจะใช้ในตสากในการสอนการประพันธ์ เพลงไทย มีการวัดผลด้วยข้อสอบอัตรันยทุกครั้ง ซึ่งเน้นหนักการทดสอบความจำเนื้อหาที่สอนอย่างละเอียด ผู้เรียนมักทำข้อสอบไม่ได้หรือทำไม่ทันเวลา ผู้เรียนแต่ละวิชามีจำนวนน้อย การสอนที่ยึดตัวครูเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้อัตกขณะนี้มักทำให้ผู้เรียนไม่ค่อยสนใจเรียนเท่าที่ควร อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสังเกตว่า ครูมนตรี ตราโมท ไม่เพียงแต่สอนนักเรียนในชั้นเรียนเท่านั้น แต่ท่านได้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ ให้แก่ครูในโรงเรียนด้วย จึงทำให้ครูหลายท่านสามารถสืบทอดและทำหน้าที่สอนแทนท่านได้อย่างน่าภาคภูมิใจ

ชีวิตความเป็นครูของท่านยาวนานถึง 57 ปี นับว่าท่านได้ทำหน้าที่ของครูในระบบโรงเรียนอย่างจริงจังและมั่นคง ท่านมีส่วนช่วยผลิตครูศิลปินออกไปทำประโยชน์แก่ชาติมากมายทั่วประเทศ และในกลุ่มสืบทอดกลุ่มนี้มีจำนวนไม่น้อยที่สร้างชื่อเสียงให้แก่วงการศิลปะแขนงนี้ และเป็นกำลังสำคัญในการอนุรักษ์ พัฒนา เผยแพร่ มรดกทางวัฒนธรรมไทยเหล่านี้ในปัจจุบัน ได้แก่ ครูประสิทธิ์ ถาวร ครูเสรี หวังในธรรม อาจารย์ปราวณี สาราวงศ์ อาจารย์รัตติยะ วิกลิตพงศ์ เป็นต้น

4.2 การถ่ายทอดความรู้ของครูมนตรี ตราโมท ในระดับอุดมศึกษา

สมัยก่อนการเรียนการสอนด้านดุริยางคศิลป์และนาฏศิลป์ไทยในระบบโรงเรียนปรากฏอยู่ในหลักสูตรของวิทยาลัยนาฏศิลป์สูงสุดเพียงระดับอนุปริญาเท่านั้น ดังได้กล่าวแล้วข้างต้น ครั้นต่อมาเมื่อสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาได้เล็งเห็นความสำคัญของศาสตร์นี้มากขึ้น จึงได้เปิดสอนวิชาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องหลากหลายวิชา โดยได้รับความเห็นชอบจากทบวงมหาวิทยาลัย รายวิชาเหล่านี้จำเป็นต้องใช้ผู้สอนที่มีความรู้ ความสามารถเฉพาะทาง ดังนั้นมหาวิทยาลัยหลายแห่งจึงได้เชิญครูมนตรี ตราโมท มาเป็นอาจารย์พิเศษ ซึ่งในช่วงที่ท่านเริ่มสอนในระดับปริญาตรีนี้ ท่านมีอายุประมาณ 60 ปีแล้ว และท่านดำรงตำแหน่งผู้เชี่ยวชาญดนตรีไทย กรมศิลปากร ดังรายการที่แสดงไว้ในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงรายการการสอนของครูมนตรี ตราโมท ในฐานะอาจารย์พิเศษ จำแนกตาม
สถาบันอุดมศึกษา วิชาที่สอน

สถาบันอุดมศึกษา	วิชาที่สอน
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	
คณะครุศาสตร์	บทละครไทย ทฤษฎีดนตรีไทย 1 วาระคดีดนตรีไทย 1 ทฤษฎีดนตรีไทย 2 หลักการแต่งเพลงไทย
คณะศิลปกรรมศาสตร์	ประวัติดุริยางคศิลป์ไทย 1 หลักการประพันธ์เพลงไทย
มหาวิทยาลัย เชียงใหม่	
คณะมนุษยศาสตร์	ภาษาไทย เกี่ยวกับบทละคร ภาษาไทย เกี่ยวกับวาระคดีและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร	
คณะมนุษยศาสตร์	ทฤษฎีการดนตรีไทย การประพันธ์เพลงไทย
มหาวิทยาลัยศิลปากร	
คณะอักษรศาสตร์ (ทับแก้ว)	การละครไทย
คณะโบราณคดี (วังท่าพระ)	การอ่านท่านองเสนาะ

จากตารางข้างต้น จะเห็นได้ชัดว่า มีสถาบันการศึกษา 4 สถาบัน จำนวน 6 คณะ ที่
ได้เชิญครูมนตรี ตราโมท เป็นอาจารย์พิเศษ แต่ละสถาบันล้วนมีชื่อเสียงและเป็นแหล่งผลิตบัณฑิตที่

มีคุณภาพ วิชาที่มอบหมายให้ท่านสอนเป็นหลักมี 2 สาขา กล่าวคือ สาขาวิชาดนตรีไทย ได้แก่ ทฤษฎีดนตรีไทย หลักการประพันธ์เพลงไทย ประวัติคีริยางคศิลป์ไทย และสาขาวิชาภาษาไทย ซึ่งเกี่ยวกับบทละคร วรรณคดีและวัฒนธรรม และการอ่านท่านองเสนาะ แต่เนื้อหาของวิชาเหล่านี้จะสัมพันธ์เชื่อมโยงกับสาขาวิชาอื่น ๆ และมักจะเกี่ยวพันในเชิงปฏิบัติด้วย มิใช่เฉพาะเนื้อหาทางทฤษฎีล้วน ๆ อันนี้จึงเป็นประจักษ์พยานที่ชัดเจนว่า ท่านเป็นนักวิชาการที่รอบรู้ทั้งทฤษฎีและปฏิบัติหลายสาขาวิชา ได้แก่ ดุริยางคศิลป์ นาฏศิลป์ วรรณศิลป์ ประวัติศาสตร์ อักษรศาสตร์ และแสดงให้เห็นว่า ท่านเป็นนักวิชาการที่ได้รับการยอมรับในวงการศึกษาชั้นสูงของประเทศมาช้านาน ตลอดระยะเวลาเกือบ 40 ปี

ต่อไปนี้จะได้กล่าวถึงบทบาทของครูมนตรี ตราโมท ที่มีต่อจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเท่าที่เห็น เพราะท่านเป็นผู้มีคุณูปการอย่างมากต่อจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยตลอดระยะเวลา 33 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2505 ตราบจนวาระสุดท้ายแห่งชีวิต (พ.ศ. 2538) กล่าวคือ ท่านได้ถ่ายทอดความรู้ด้วยการสอนวิชาต่าง ๆ ตามหลักสูตรซึ่งมีจำนวนมากกว่าที่สอนให้แก่มหาวิทยาลัยอื่น เป็นผู้กำกับการก่อตั้งคณะศิลปกรรมศาสตร์และวางแผนหลักสูตรที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน นอกจากนี้ท่านยังได้ร่วมกิจกรรมสำคัญทั้งของคณะและของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นประจำทุกปีแม้ว่าท่านจะล่วงเข้าสู่ปัจฉิมวัยแล้วก็ตาม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.2.1 ในฐานะอาจารย์พิเศษของคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ครูมนตรี ตราโมท ได้รับเชิญจาก ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ให้เป็นอาจารย์พิเศษสอนวิชาต่าง ๆ ดังนี้

4.2.1.1 วิชาบทละครไทย

ครูมนตรี ตราโมท เริ่มมาสอนวิชาบทละครไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2505 ซึ่งเป็นปีที่ท่านเกษียณอายุราชการ แต่ยังมีปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งผู้เชี่ยวชาญดนตรีไทย กรมศิลปากร อยู่ ท่านสอนวิชานี้เป็นประจำทุกปีและได้เลิกสอนไปในราวปีพ.ศ. 2520

ภาวาส บุนนาค อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์ (2527 อ้างถึงใน พอ...ครู, 2539: 252) ได้กล่าวถึงการสอนของครูมนตรี ตราโมท ความตอนหนึ่งว่า

...ไปสอนที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เริ่มต้นเมื่อ พ.ศ. 2505 ที่คณะครุศาสตร์ โดยไปสอนวิชาบทละครไทย บทละครไทยนี้ ก็หมายความถึง บทละครที่ใช้เล่นละครกลางแจ้ง ใช้เล่นละครบนเวที ใช้เล่นละครวิทยุ ใช้เล่นละครโทรทัศน์ จุฬาลงกรณ์ฯ เขาก็เชิญท่าน เพราะมีประสบการณ์มามากตลอดชีวิตทั้งวิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์...

แสดงให้เห็นว่า ครูมนตรี ตราโมท มีคุณวุฒิเหมาะสมอย่างยิ่งที่จะเป็นผู้สอนวิชานี้ แม้ว่าวิชานี้จะเป็นวิชาเลือกของนิสิตสาขาวิชาเอกภาษาไทย และมีผู้เรียนน้อย แต่ก็ท่านตั้งใจสอนและยังจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เพิ่มพูนประสบการณ์อีกด้วย ดังที่กรรณิการ์ สัจกุล (สัมภาษณ์, 20 กรกฎาคม 2539) นิสิตคณะครุศาสตร์รุ่นปีพ.ศ. 2506 เล่าว่า

...เคยเรียนวิชาบทละครไทยกับครูมนตรี ที่คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี พ.ศ. 2508 ตอนนั้นเป็นนิสิตชั้นปีที่ 3 วิชานี้เป็นวิชาเลือก สาขาวิชาเอกภาษาไทย มีผู้เรียนจำนวน 5 คน วิธีการสอนของท่านคือ บรรยาย และท่านได้พาไปทัศนศึกษาที่สถานีโทรทัศน์ช่อง 4 บางขุนพรหม เพื่อชมการแสดงละครสดเรื่อง อีเหนา ซึ่งท่านเป็นผู้ชำนาญในการจัดแสดงละครในเรื่องนี้มากที่สุด...

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า ด้วยวัย 80 ปี ของครูมนตรี ตราโมท ท่านเป็นผู้รู้ลึกและรู้กว้างในเรื่องของบทละครไทย ผ่านประสบการณ์มากมายในการจัดละคร นานาชนิดตลอดชีวิตของท่าน เชี่ยวชาญทั้งละครกลางแจ้ง ละครเวที ละครวิทยุ และละครโทรทัศน์ เพราะท่านเป็นทั้งผู้เขียนบทละคร ผู้ตรวจแก้บทของผู้อื่น ผู้ควบคุมการฝึกซ้อมและการแสดง รวมทั้งยังเป็นผู้แสดงละครวิทยุเองด้วย ท่านจึงสามารถถ่ายทอดความรู้เหล่านี้ให้แก่นิสิตได้อย่างลึกซึ้ง กว้างขวาง วิธีการสอนของท่านนั้น นอกจากบรรยายแล้ว ยังได้จัดกิจกรรมเสริมความรู้เพื่อให้ นิสิตได้รับประสบการณ์ตรงโดยการพาไปดูละครที่แสดงจริงด้วย นับว่าเป็นวิธีสอนที่ทันสมัยและเกิดประโยชน์แก่ผู้เรียนอย่างยิ่ง

4.2.1.2 วิชาในหลักสูตรวิชาเอกคนตรี

ในปีพ.ศ. 2515 ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะครุศาสตร์ ได้พัฒนาหลักสูตรคนตรีขึ้นเป็นโปรแกรมคนตรีศึกษา มีวิชาเอกและวิชาโททางคนตรีไทยและคนตรีสากล

ในปีการศึกษา 2519 มีนิสิตเลือกเรียนวิชาเอกดนตรีไทย 1 คน จึงได้เปิดสอนวิชา หลักการแต่งเพลงไทย โดยเชิญครูมนตรี ตราโมท มาสอน มีนิสิตลงทะเบียนเรียน รวมทั้งสิ้น 5 คน (คันสนีย์ จะสุวรรณย์, สัมภาษณ์ 11 กันยายน 2539)

ต่อมาในปีการศึกษา 2520 คณะครุศาสตร์ได้เริ่มใช้หลักสูตรปริญญาครุศาสตรบัณฑิต 4 ปี ฉบับปรับปรุงใหม่ ในหลักสูตรนี้ ได้จัดวิชาเอกดนตรีเป็นแบบเอกสายเดี่ยว อยู่ในสาขาการสอนวิชาเฉพาะ เนื่องจากสาขาวิชานี้ต้องอาศัยความถนัดเฉพาะอย่าง และต้องมีการฝึกฝนทักษะมากเป็นพิเศษ วิชาเอกดนตรีมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นเนื้อหาสำหรับการสอนดนตรีระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา และเพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาดนตรีศึกษาหรือดนตรีชั้นสูง (หลักสูตรปริญญาครุศาสตรบัณฑิต 4 ปี ปรับปรุงใหม่ พ.ศ.2520, 2523: 1-34)

การเปิดสอนหลักสูตรวิชาเอกดนตรีสายเดี่ยวดังกล่าว

คณะครุศาสตร์ได้เชิญครูมนตรี ตราโมท มาสอนในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2521-2525 หลังจากนี้ท่านได้รับเชิญไปสอนที่คณะศิลปกรรมศาสตร์ ซึ่งเปิดสอนเป็นรุ่นแรกในปี พ.ศ. 2526 ขณะที่ท่านมาสอนนั้นท่านมีอายุ 78 ปีแล้ว แต่สุขภาพยังแข็งแรงดี รายวิชาที่ท่านได้รับมอบหมายให้สอนเป็นรายวิชาบังคับ 2 รายวิชา คือ ทฤษฎีดนตรีไทย 1 วรรณคดีดนตรีไทย 1 และรายวิชาเลือกอีก 2 รายวิชา คือ ทฤษฎีดนตรีไทย 2 และหลักการแต่งเพลงไทย

กระบวนกรถ่ายทอดความรู้ในวิชาต่างๆ ของท่านมีลักษณะดังนี้คือ

วิชา 431 225 ทฤษฎีดนตรีไทย 1

จำนวน 2 หน่วยกิต รายวิชานี้เป็นวิชาบังคับของนิสิตวิชาเอกดนตรีไทยและดนตรีสากล ชั้นปีที่ 2 เปิดสอนเป็นครั้งแรกในปีพ.ศ. 2521 เนื้อหาของรายวิชานี้ คือ การศึกษาทางด้านทฤษฎีดนตรีไทย ว่าด้วยมาตราเสียงของไทย ระดับเสียงดนตรีไทย การดำเนินทำนองของเพลงไทย หน้าทับ เพลงไทย อัตราร้องเพลงไทย และลักษณะของเพลงไทย (หลักสูตรปริญญาครุศาสตรบัณฑิต 4 ปี ปรับปรุงใหม่ พ.ศ. 2520, 2523: 161)

วิธีการสอน ใช้การบรรยายเป็นหลัก มีการยกตัวอย่างประกอบ ไม่มีการใช้สื่อการสอน บางครั้งใช้ปากบอกท่านเอง เปิดโอกาสให้ซักถามได้ โดยเฉพาะวิชานี้มีนิสิตวิชาเอกดนตรีสากลมาเรียนด้วย ท่านสามารถตอบข้อซักถามได้กระจ่างชัดเจนเป็นที่

ยอมรับ เป็นที่เชื่อถือของนิสิตเหล่านี้ นอกจากนี้ท่านยังเตรียมการสอนอย่างดีและตรงต่อเวลาในการสอนทุกครั้ง (พันธศักดิ์ พลสารัมภ์ นิสิตครุศาสตร์ รุ่น 2522, สัมภาษณ์ 25 กรกฎาคม 2539)

ผู้เรียน เป็นนิสิตชั้นปีที่ 2 วิชาเอกดนตรีไทยและสากล แต่ละรุ่นมีจำนวนประมาณ 10-12 คน ผู้เรียนจะต้องมีพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับโน้ตสากลพอควร การวัดผล มีการสอบครั้งเดียวปลายภาคการศึกษา โดยใช้ข้อสอบอัตนัย และประเมินผลโดยให้สัญลักษณ์ตามระบบหน่วยกิต เช่น ได้คะแนน 80% ขึ้นไปได้สัญลักษณ์ A

อาจกล่าวได้ว่า รายวิชานี้เป็นพื้นฐานสำคัญของผู้เรียนดนตรีศึกษาอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นดนตรีไทยหรือดนตรีสากล การเชิญครูมนตรี ตราโมท มาสอนวิชานี้ นับว่าเหมาะสมยิ่ง เพราะท่านเป็นผู้มีความรู้และประสบการณ์ทั้งทางด้านดนตรีไทยและสากล ซึ่งมีครูน้อยคนนักที่เชี่ยวชาญทั้งสองด้าน

วิชา 431 221 วรรณคดีดนตรีไทย 1

จำนวน 2 หน่วยกิต รายวิชานี้เป็นวิชาบังคับของนิสิตวิชาเอกดนตรีไทย และเป็นวิชาเลือกของนิสิตสาขาประถมศึกษา วิชาโทดนตรี เปิดสอนเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2521 เนื้อหาของรายวิชานี้ว่าด้วย การศึกษาและพิงคตินิพนธ์ในยุคแรก ๆ โดยย่อ เน้นผลงานในยุคกรุงรัตนโกสินทร์ (หลักสูตรปริญญาครุศาสตรบัณฑิต 4 ปี ปรับปรุงใหม่ พ.ศ. 2520, 2523: 161)

วิธีการสอน ใช้การบรรยายเป็นหลัก มีการยกตัวอย่างประกอบ ไม่มีการใช้สื่อการสอน วิชานี้จะสอนเน้นในเรื่องดนตรีประกอบการแสดงต่าง ๆ เช่น โขน ละคร หุ่นกระบอก การบรรจเพลงประกอบบทหรือต่าง ๆ รวมทั้งประวัติที่มาของเพลงไทย ท่านจะเข้าสอนและเลิกตรงเวลาทุกครั้ง มีเอกสารคำสอนของท่านเตรียมมา (ศิกรินทร์ สุ่มบุญ, นิสิตครุศาสตร์ รุ่น 2521, สัมภาษณ์ 28 กรกฎาคม 2539)

ผู้เรียน เป็นนิสิตชั้นปีที่ 2 วิชาเอกดนตรีไทย แต่ละรุ่นมีจำนวนประมาณ 10-12 คน

การวัดผล มีการสอบครั้งเดียวตอนปลายภาค โดยใช้ข้อสอบอัตนัย ซึ่งผู้สอบมักทำไม่ทันเวลา และประเมินผลโดยให้สัญลักษณ์ตามระบบหน่วยกิต เช่น ได้คะแนน 80% ขึ้นไปได้สัญลักษณ์ A

เป็นที่น่าสังเกตว่า เนื้อหารายวิชาที่หลักสูตรกำหนดไว้กับที่
 ครูมนตรี ตราโมท สอนไม่ตรงกันนัก แสดงให้เห็นว่า ท่านได้ปรับปรุงเนื้อหาให้เหมาะสมยิ่งขึ้น
 และเป็นการถ่ายทอดความรู้จากประสบการณ์โดยตรงของท่านที่เคยจัดแสดงดนตรี โขน ละคร
 ต่าง ๆ มานับครั้งไม่ถ้วน ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง

วิชา 431 230 ทฤษฎีดนตรีไทย 2

จำนวน 2 หน่วยกิต รายวิชานี้เป็นวิชาเลือกของนิสิตวิชาเอกดนตรีไทย เปิดสอนเป็นครั้งแรกใน
 ปีพ.ศ. 2521 เนื้อหาของรายวิชานี้ คือ การศึกษาทางด้านทฤษฎีดนตรีไทยว่าด้วยแบบแผนของ
 เพลงไทย การแบ่งวรรคตอนของเพลง หลักการแต่งเพลงไทย การขยายเพลงอัตรา 2 ชั้นเป็น
 3 ชั้น และการลดอัตรา 2 ชั้นเป็นชั้นเดียว (หลักสูตรปริญญาครุศาสตรบัณฑิต 4 ปี ปรับปรุงใหม่
 พ.ศ. 2520, 2523: 162)

วิธีการสอน ใช้การบรรยายเป็นหลัก มีการยกตัวอย่างประกอบ
 ไม่มีการใช้สื่อการสอน บางครั้งใช้ปากบอกท่านเอง และใช้นิตสากอลประกอบคำอธิบายเรื่องเพลง
 ไทย (พันธศักดิ์ พลสารัมย์, สัมภาษณ์ 25 กรกฎาคม 2539)

ผู้เรียน ส่วนใหญ่เป็นนิสิตชั้นปีที่ 3 วิชาเอกดนตรีไทย
 แต่ละรุ่นมีจำนวนประมาณ 10-12 คน ผู้เรียนจะต้องมีพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับนิตสากอลพอควร
 การวัดผล มีการสอบครั้งเดียวตอนปลายภาค โดยให้ข้อสอบ
 อัตนัย และประเมินผลโดยให้สัญลักษณ์ตามระบบหน่วยกิต เช่น ได้คะแนน 80% ขึ้นไปได้สัญลักษณ์ A

วิชา 431 323 หลักการแต่งเพลงไทย

จำนวน 2 หน่วยกิต รายวิชานี้เป็นวิชาเลือกเฉพาะสาขาดนตรีไทย ปีที่ 3 เปิดสอนเป็น
 ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2524 เนื้อหาของรายวิชานี้ว่าด้วย การศึกษาด้านทฤษฎีและปฏิบัติในการแต่ง
 เพลงไทย การศึกษาเทคนิคของการเล่นเครื่องดนตรีไทยชนิดต่าง ๆ เพื่อนำไปประกอบวิธีการ
 แต่งเพลง ศึกษาถึงการเล่น ทางหวาน ทางเก็บ ทางโอดพัน ทางกรอ ทางเก็บขี้ ทางเร็ว
 ทางเดี่ยว และฝึกหัดการแต่งเพลงไทยสำหรับร้องและรับ และขยายอัตราสองชั้นเป็นชั้นเดียว หรือ
 สามชั้น (หลักสูตรปริญญาครุศาสตรบัณฑิต 4 ปี ปรับปรุงใหม่ พ.ศ. 2520, 2523: 170)

วิธีการสอน ใช้การบรรยายเป็นหลัก เวลาสอนประพันธ์เพลง ท่านจะใช้โน้ตสากลแบบบรรทัด 5 เส้นประกอบการอธิบาย เพราะนิสิตแต่ละคนมีพื้นฐานความรู้ในการใช้โน้ตเพลงต่างกัน และโน้ตไทยมีหลากหลายรูปแบบ เช่น แบบตัวเลข 1-4 หรือ 1-9 แบบอักษร ครมพ เป็นต้น แต่ตามหลักสูตรฉบับนี้บังคับให้นิสิตสาขานี้ทุกคนเรียนโน้ตสากลตั้งแต่ชั้นปีที่ 1 เป็นมาตรฐานเดียวกันอยู่แล้ว จึงเหมาะที่จะใช้โน้ตสากลในการสอน นอกจากนี้ท่านยังให้นิสิตทดลองแต่งเพลงบ้าง และวิชานี้ไม่มีเอกสารประกอบการสอน (พันธกิจที่ พลสารัมย์, สัมภาษณ์ 25 กรกฎาคม 2539)

ผู้เรียน เป็นนิสิตชั้นปีที่ 3 วิชาเอกดนตรีไทยเท่านั้น แต่ละรุ่นมีจำนวนประมาณ 12 คน ผู้เรียนจะต้องมีพื้นฐานความรู้และประสบการณ์เรื่องเพลงต่าง ๆ มาพอสมควร ต้องอ่านและเขียนโน้ตสากลได้อย่างดี

การวัดผล มีการสอบครั้งเดียวปลายภาคการศึกษา โดยให้ข้อสอบอัตนัย เช่น ให้แต่งเพลงเถาโดยใช้โน้ตสากล หรือกำหนดโจทย์ให้เป็นเพลง 2 ชั้น แล้วให้แต่งขยายเป็น 3 ชั้น เป็นต้น และประเมินผลโดยให้สัญลักษณ์ตามระบบหน่วยกิต เช่น ได้คะแนน 80% ขึ้นไปได้สัญลักษณ์ A

จะเห็นได้ชัดว่า รายวิชาที่ครุมนตรี ตราโมท สอนทั้ง 4 รายวิชาตามหลักสูตรวิชาเอกดนตรี เป็นภาคทฤษฎีเชิงปฏิบัติ มีทั้งรายวิชาบังคับอันเป็นวิชาพื้นฐานเหมาะกับผู้เรียนดนตรีไทยและดนตรีสากล และรายวิชาเลือกซึ่งเหมาะกับผู้เรียนที่ต้องการเรียนรู้อย่างลึกซึ้ง ทุกรายวิชา ครุมนตรี ตราโมท จะเข้าสอนตรงต่อเวลา มีการเตรียมการสอนมาดี ใช้วิธีการสอนแบบบรรยายเป็นหลัก และวัดผลด้วยข้อสอบอัตนัยเหมือนกัน เป็นที่น่าเสียดายว่า ครุมนตรี ตราโมท ได้ถ่ายทอดวิชาความรู้ให้แก่นิสิตครุศาสตร์ในหลักสูตรนี้เฉพาะรุ่นที่ 1-5 เท่านั้น (พ.ศ. 2521-2525) เพราะเหตุว่าในปีถัดมา ท่านมีภารกิจสำคัญในการก่อตั้งคณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อย่างไรก็ตาม ในปี พ.ศ. 2524 คณะครุศาสตร์ ก็ได้รับโอนอาจารย์สงบศึก ธรรมวิหาร ศิษย์ของท่านผู้หนึ่งจากวิทยาลัยนาฏศิลป์มาเป็นอาจารย์ประจำที่คณะครุศาสตร์ ทำหน้าที่สืบทอดการดนตรีไทยตลอดมาจนถึงปัจจุบัน

4.2.2 ในฐานะที่ปรึกษาด้านหลักสูตรและอาจารย์พิเศษของคณะศิลปกรรมศาสตร์

ครุมนตรี ตราโมท ได้รับเชิญจากคณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ให้ปฏิบัติหน้าที่หลายด้านอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2528 จนถึงต้นปีพ.ศ. 2538 เป็นเวลายาวนานถึง 12 ปี อันเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการจัดหลักสูตรทั้งในระดับปริญญาตรีและปริญญาโท การถ่ายทอดความรู้ทางด้านดนตรีไทย รวมทั้งการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร บทบาทและหน้าที่ของท่านที่มีต่อคณะศิลปกรรมศาสตร์ มีดังนี้คือ

4.2.2.1 ที่ปรึกษาด้านการวางหลักสูตร สาขาวิชาดุริยางคศิลป์ไทย

ระดับปริญญาบัณฑิตและปริญญาโท

คณะศิลปกรรมศาสตร์ อันเป็นคณะที่ 15 ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้เริ่มเปิดสอนหลักสูตรศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต (4 ปี) ตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2528 มีวัตถุประสงค์เพื่อผลิตบัณฑิตในสาขาวิชาศิลปกรรมศาสตร์ สนองความต้องการด้านทรัพยากรบุคคลตามแนวพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ดำเนินการให้มีการวิจัยในขอบเขตเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับศิลปกรรมศาสตร์ เพื่อการบุกเบิกวิทยาการใหม่ ทะนุบำรุงและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม รวมทั้งจัดและบริหารกิจกรรมการให้บริการทางวิชาการแก่สังคม (ฝ่ายวิชาการ คณะศิลปกรรมศาสตร์, 2538: 1) ในปีแรกนั้น มี 2 ภาควิชา คือ 1) ภาควิชาดุริยางคศิลป์ แบ่งเป็น 2 สาขาวิชา คือ ดุริยางคศิลป์ไทย และดุริยางคศิลป์ตะวันตก และ 2) ภาควิชาทัศนศิลป์ ต่อมาได้จัดตั้งภาควิชาดนตรีศิลป์ ในปี พ.ศ. 2528 และภาควิชานาฏศิลป์ ในปี พ.ศ. 2531 ซึ่งแบ่งเป็น 2 สาขาวิชา คือ นาฏศิลป์ไทยและนาฏศิลป์ตะวันตก

เดิมทีเดียว โครงสร้างหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมบัณฑิต

คณะศิลปกรรมศาสตร์นั้น อาจารย์โกวิท ขันศิริ อาจารย์ทรงคุณ อัดดาก และอาจารย์จรรยาณงแสงวิเชียร ได้ร่วมกันจัดทำไว้แล้ว ต่อมาอาจารย์บุญช่วย ใส่วัตร ในฐานะหัวหน้าภาควิชาดุริยางคศิลป์สมัยนั้น กับอาจารย์พิชิต ชัยเสรี ได้จัดทำรายละเอียดหลักสูตรของสาขาวิชาดุริยางคศิลป์ไทย บรรจुरายวิชาต่างๆ จนครบตามโครงสร้างหลักสูตร โดยผ่านการรับรองจากผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่าน ซึ่งมี ครุมนตรี ตราโมท และครูประสิทธิ์ ถาวร เป็นหลัก นอกจากนั้น ก็มี ครูท้วม ประสิทธิ์กุล ครูเจริญใจ สุนทรวาที ครูศรีนาฏ เสริมศิริ และครูศิริ วิชเวช ฉะนั้น การวางหลักสูตรสาขานี้มิใช่เป็นการวางอย่างเลื่อนลอยหรือเป็นความคิดของคนรุ่นใหม่ และ

กล่าวได้ว่า ศิลปินผู้ทรงคุณวุฒิทางวิชาการเหล่านี้เป็นผู้คำจูงการก่อตั้งคณะศิลปกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (บุญช่วย ใส่วิตร, สัมภาษณ์ 31 มกราคม 2539)

จากคู่มือการศึกษา คณะศิลปกรรมศาสตร์ พ.ศ. 2538

(2538: 5-6) ได้กล่าวถึงการเรียนการสอนของสาขาวิชาดุริยางคศิลป์ไทย ไว้ว่า

...ศึกษาและฝึกวิธีการบรรเลงดนตรีไทยและการขับร้องเพลงไทย ศึกษาคันทวีและ
วิจัยเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ หลักการและทฤษฎีทางดนตรีไทย สร้างประสบการณ์ทาง
ดนตรีไทยด้วยกิจกรรมตามโอกาสที่เหมาะสม...

จะเห็นได้ชัดว่า หลักสูตรปริญญาศิลปกรรมบัณฑิต สาขาวิชา
ดุริยางคศิลป์ไทย เน้นศึกษาทั้งภาคปฏิบัติและภาคทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับดนตรีไทยและคีตศิลป์ไทย โดย
วางโครงสร้างหลักสูตรครั้งแรก เมื่อพ.ศ. 2526 และได้รับอนุมัติจากทบวงมหาวิทยาลัย ดังนี้

โครงสร้างหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมบัณฑิต สาขาวิชาดุริยางคศิลป์ไทย พ.ศ. 2526

จำนวนหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตรไม่น้อยกว่า 135 หน่วยกิต

ก. หมวดวิชาการศึกษาทั่วไป	30	หน่วยกิต	ประกอบด้วย
กลุ่มวิชาสังคมศาสตร์	6	หน่วยกิต	
กลุ่มวิชามนุษยศาสตร์	6	หน่วยกิต	
กลุ่มวิชาภาษา	12	หน่วยกิต	
กลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์	6	หน่วยกิต	
ข. หมวดวิชาพื้นฐานคณะ	9	หน่วยกิต	
ค. หมวดวิชาเฉพาะสาขา			
สาขาวิชาดุริยางคศิลป์ไทย	75	หน่วยกิต	
ง. หมวดวิชาเลือกเฉพาะสาขา			
สาขาวิชาดุริยางคศิลป์ไทย	12	หน่วยกิต	
จ. หมวดวิชาเลือกเสรี			
สาขาวิชาดุริยางคศิลป์ไทย	9	หน่วยกิต	

นอกจากคณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จะเปิดสอนระดับปริญญาตรีแล้ว ยังได้ขยายหลักสูตรเปิดสอนระดับปริญญาโท (2 ปี) 2 สาขาวิชา คือ สาขาวิชาดุริยางคศิลป์ไทย และสาขาวิชานาฏศิลป์ไทย ด้านหลักสูตร คุรุมนตรี ตราโมท ก็มี ส่วนร่วมพิจารณาด้วยเช่นกัน ในบทบาทของคณะกรรมการทบวงมหาวิทยาลัยที่จะอนุมัติเปิดหลักสูตร (บุญช่วย-โสวัตร, สัมภาษณ์ 31 มกราคม 2539)

จึงเห็นได้ชัดว่า คุรุมนตรี ตราโมท นั้นเป็นหลักที่สำคัญยิ่งในการพิจารณารับรองหลักสูตรสาขาวิชาดุริยางคศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ ทั้งในระดับปริญญาตรี และระดับปริญญาโท อันสะท้อนให้เห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้อย่างกว้างขวาง มีความชำนาญในศาสตร์นี้อย่างลึกซึ้ง และมีประสบการณ์ในการจัดทำหลักสูตรสาขาวิชานี้เป็นอย่างดี อีกประการหนึ่ง ท่านได้วางแนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตรดุริยางค์ไทยไว้ใกล้เคียงกับหลักสูตรของวิทยาลัยนาฏศิลป์ โดยเน้นให้มีการเรียนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติควบคู่กันไป

4.2.2.2 อาจารย์พิเศษ สาขาวิชาดุริยางคศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ นับตั้งแต่คณะศิลปกรรมศาสตร์ เปิดสอนสาขาวิชาดุริยางคศิลป์ไทย ในปีการศึกษา 2526 คุรุมนตรี ตราโมท ก็ได้รับเชิญให้เป็นอาจารย์พิเศษประจำสาขานี้ ตลอดมาจนถึงปีการศึกษา 2537 เช่นเดียวกับผู้เชี่ยวชาญดนตรีไทยท่านอื่น ๆ ได้แก่ ครูเจริญใจ สุนทรวาทีน ครูเชื้อ คนตรีรส ครูบุญยัง เกตุคง ครูทองดี สุจริตกุล ครูประเวช กุมท เป็นต้น (คณะศิลปกรรมศาสตร์, 2532: 6) อันที่จริงทางคณะศิลปกรรมศาสตร์ประสงค์จะให้คุรุมนตรี ตราโมท สอนหลายวิชา เพราะท่านเป็นผู้รอบรู้หลายด้าน แต่เนื่องจากขณะนั้นท่านมีอายุ 83 ปี แล้ว จึงได้เชิญท่านมาสอนรายวิชาที่สำคัญเพียง 2 รายวิชา คือ 813-120 ประวัติดุริยางคศิลป์ไทย 1 (History of Thai Music 1) และ 813-414 หลักการประพันธ์เพลงไทย (Thai Music Composition) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

วิชา 813-120 ประวัติดุริยางคศิลป์ไทย 1

จำนวน 3 หน่วยกิต เป็นวิชาบังคับเฉพาะสาขาดุริยางคศิลป์ไทยและดุริยางคศิลป์ตะวันตก ปีที่ 1 และเป็นวิชาเลือกเฉพาะสาขานาฏศิลป์ เปิดสอนในภาคปลาย เนื้อหาของรายวิชานี้ว่าด้วยการศึกษาและค้นคว้าวิวัฒนาการ ประวัติศาสตร์ดนตรีไทย ชีวประวัติของสังคีตกรและสังคีตนิพนธ์ที่สำคัญ

จากหลักฐานในสมัยกรุงสุโขทัยและกรุงศรีอยุธยา (หลักสูตรศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต ฉบับปรับปรุง, 2532: 71) จะเห็นได้ว่า รายวิชานี้เป็นวิชาที่สำคัญมากวิชาหนึ่ง เป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการปูพื้นฐานความรู้ทางทฤษฎีขงคศิลป์ไทยให้แก่ผู้เรียน ซึ่งไม่เพียงแต่ผู้เรียนสาขาขงคศิลป์ไทยเท่านั้น แต่รวมไปถึงสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย

วิธีการสอน ครูมนตรี ตราโมท ใช้การบรรยายเป็นหลัก ไม่มี การใช้สื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพราะเนื้อหาส่วนใหญ่เป็นข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ ท่านไม่ได้ทำ เอกสารประกอบการเรียนการสอนไว้ แต่ในระยะต่อมา อาจารย์พิชิต ชัยเสรี ได้พยายามจัดทำขึ้น โดยถอดถลงบันทึกเสียงการบรรยายของท่านทั้งหมด และค้นคว้าหลักฐานเพิ่มเติม เรียบเรียงแล้ว ก็ส่งให้ท่านตรวจแก้ไข และได้ใช้เป็นเอกสารประกอบการสอนวิชานี้ตลอดมาจนถึงปัจจุบัน

ผู้เรียน เป็นนิสิตคณะศิลปกรรมศาสตรปีที 1 สาขาวิชา
ขงคศิลป์ไทยและขงคศิลป์ตะวันตก

การวัดผล มีการสอบครั้งเดียวปลายภาคการศึกษา โดยใช้
ข้อสอบอัตนัย และประเมินผลโดยให้สัญลักษณ์ตามระบบหน่วยกิต เช่น ได้คะแนน 80% ขึ้นไป
ได้สัญลักษณ์ A

ครูมนตรี ตราโมท สอนรายวิชานี้เป็นประจำทุกปีจนกระทั่งปีพ.ศ.
2530 ท่านมีอายุ 87 ปีแล้ว มาสอนไม่ไหว แต่ทางคณะก็ยังคงเสียดายความรู้ จึงส่งนิสิตไปเรียน
ที่บ้านโสมส่องแสงของท่าน (บุญช่วย โสวัตร, สัมภาษณ์ 31 มกราคม 2539) ท่านก็ได้ถ่ายทอด
ความรู้ให้แก่นิสิตจนถึงปีพ.ศ. 2537 สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นครูที่ประเสริฐสุด ที่ได้เสียสละ
อย่างสูง ออกทน ไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อย และเป็นผู้ให้ที่แท้จริง

วิชา 813-414 หลักการประพันธ์เพลงไทย
จำนวน 3 หน่วยกิต รายวิชานี้เป็นวิชาบังคับเฉพาะสาขาขงคศิลป์ไทย ปีที 3 เปิดสอนใน
ภาคปลายของทุกปี เนื้อหาขงรายวิชานี้ว่าด้วย ความสัมพันธ์ระหว่างท่วงทำนองต่าง ๆ
การปิดบุบและจำแนกอัตรา ความสัมพันธ์ขงหน้าทับกับการประพันธ์เพลง วิเคราะห์ตัวอย่างเพลง
ไทยเด่นขงคีตกวีสำคัญ วิธีการและการฝึกฝนการประพันธ์เพลงไทยเบื้องต้น (หลักสูตรศิลปกรรม
ศาสตรบัณฑิต ฉบับปรับปรุง, 2532: 76)

วิธีการสอน ใช้การบรรยายเป็นหลัก ไม่มีการใช้สื่อเทคโนโลยีช่วยสอน แต่จะใช้โน้ตสากลประกอบการอธิบาย เช่นเดียวกับที่สอนให้แก่ นักศึกษาระดับปริญญาตรีและนิสิตครุศาสตร์ มีแบบฝึกหัดให้นิสิตทดลองแต่งเพลงบ้าง และไม่มีเอกสารประกอบการเรียนการสอน ซึ่งอาจารย์บุญช่วย ไสวีตร (สัมภาษณ์, 31 มกราคม 2539) ให้ความเห็นว่า

...ท่านคงพบปัญหาหลายจุด อาจจะไม่ค่อยสะดวกใจที่จะเขียนบางสิ่งบางอย่าง เพราะโดยข้อเท็จจริงพบว่า นิสิตเพียงได้แค่เข้าไปรู้จักแล้วก็ทดลองบ้างเล็กน้อย ยังไม่สามารถที่จะผลักดันให้เป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านนี้ เพราะมีสาระที่เป็นองค์ประกอบเยอะ และที่สำคัญคือต้องเป็นคนมีประสบการณ์...

ผู้เรียน เป็นนิสิตชั้นปีที่ 3 สาขาตรียางคศิลป์ไทยเท่านั้น แต่ละรุ่นมีจำนวน 15 คน ผู้เรียนจะต้องมีพื้นฐานความรู้และประสบการณ์เรื่องเพลงต่าง ๆ มาพอสมควร ต้องอ่านและเขียนโน้ตสากลได้อย่างดี

การวัดผล มีการสอบครั้งเดียวปลายภาคการศึกษา โดยใช้ข้อสอบอัตนัย และประเมินผลโดยให้สัญลักษณ์ตามระบบหน่วยกิต เช่น ได้คะแนน 80% ขึ้นไป ได้สัญลักษณ์ A

วิชาหลักการประพันธ์เพลงไทยนี้ นับว่าเป็นวิชาสำคัญมากสำหรับบัณฑิตตรียางคศิลป์ไทย ผู้ที่จะสอนวิชานี้ได้ก็ต้องเป็นผู้แตกฉานทั้งทฤษฎีเกี่ยวกับเพลงไทย และมีประสบการณ์การแต่งเพลง ครูมนตรี ตราโมท เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องด้วยคุณสมบัติที่เหมาะสมยิ่งในการสอนวิชานี้ ยากที่จะหาผู้ใดมาสอนแทนได้ ทางคณะศิลปกรรมศาสตร์จึงมอบหมายให้ท่านสอนวิชานี้มาตลอดเป็นเวลา 11 ปี เช่นเดียวกับวิชาประวัติตรียางคศิลป์ไทย 1 แต่เนื่องจากในระยะหลัง ท่านชราภาพมากแล้วจึงมอบหมายให้ อาจารย์นันทพงศ์ ไสวีตร เป็นผู้ช่วยสอนด้วย เพื่อช่วยแบ่งเบาภาระความรับผิดชอบบางส่วนไปบ้าง และปัจจุบันอาจารย์นันทพงศ์ ไสวีตร ก็ได้รับเชิญให้เป็นอาจารย์พิเศษในการสอนวิชานี้สืบต่อไป

จะเห็นได้ว่า ทั้งสองรายวิชาดังกล่าวข้างต้น มีเนื้อหาคล้ายคลึงกับรายวิชาที่ท่านเคยสอนให้แก่ นิสิตครุศาสตร์ วิชาเอกดนตรี และท่านได้ใช้วิธีการสอนและการวัดผลแบบเดียวกัน จะต่างกันบ้างตรงที่ระยะหลังนี้ท่านชราภาพย่างเข้ารอบปีที่ 90 แล้ว กำลัง

ย่อมลดน้อยถอยไปเป็นธรรมดา แต่ท่านยังมีความทรงจำดีเลิศ มีความรักในวิชาชีพครู และ มุ่งมั่นที่จะถ่ายทอดความรู้ให้แก่ลูกศิษย์อย่างเต็มกำลังความสามารถจนปีสุดท้ายแห่งชีวิต ท่าน จึงเป็นตัวอย่างที่ดีของศิลปินครูที่สมบูรณ์แบบ

4.2.3 ร่วมกิจกรรมของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นอกจากครุมนตรี ตราโมท จะทำหน้าที่ที่ปรึกษาด้านวางหลักสูตร และเป็นอาจารย์พิเศษ ในคณะครุศาสตร์และคณะศิลปกรรมศาสตร์แล้ว ท่านยังได้รับเป็นที่ปรึกษาและ เข้าร่วมกิจกรรมทางด้านวิชาการและการแสดงดนตรีไทยในโอกาสสำคัญ ๆ ที่จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัยจัดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ อาทิ

1. เป็นที่ปรึกษาโครงการดนตรีไทย-ปีพาทย์ดึกดำบรรพ์ และร่วมแสดง ปีพาทย์ดึกดำบรรพ์เป็นประจำ ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2529-2538
2. ร่วมบรรเลงดนตรี ในงานขึ้นเรือไทยแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 25 มีนาคม 2530
3. เป็นประธานผู้ประกอบพิธีไหว้ครู ในงานไหว้ครูและครอบดนตรีไทย ประจำปีของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันพฤหัสบดีที่ 7 กรกฎาคม 2531 และวันพฤหัสบดีที่ 27 กรกฎาคม 2532 ณ เรือไทยแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
4. แสดงปาฐกถาชุด "สิรินธร" ครั้งที่ 6 เรื่อง "วิวัฒนาการดนตรีไทย ในยุครัตนโกสินทร์" เมื่อวันพฤหัสบดีที่ 19 กรกฎาคม 2533 ณ ห้องประชุมสารนิเทศ หอประชุม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
5. บรรยายเรื่อง "วรรณศิลป์ในคีตศิลป์" ในงานพระแก้วทองคำ เมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2536 ณ หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากกิจกรรมดังกล่าวข้างต้น กิจกรรมที่เกี่ยวกับโครงการดนตรีไทย-ปีพาทย์ ดึกดำบรรพ์ นับว่าสำคัญมากที่สุด โครงการนี้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นประธานกิตติมศักดิ์ ได้เสด็จพระราชดำเนินเป็นประธานทอดพระเนตรและทรงดนตรี ร่วมวงกิตติมศักดิ์เป็นประจำทุกปี ครุมนตรี ตราโมท ก็ได้อุทิศทั้งกำลังกาย กำลังสติปัญญา และ เวลา ในการให้คำแนะนำช่วยเหลือ ร่วมฝึกซ้อม และร่วมการแสดงอย่างต่อเนื่องตลอด 10 ปี ดังจะได้กล่าวในรายละเอียดต่อไป

การที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้จัดทำโครงการดนตรีไทย-ปี่พาทย์ตึกตำบรพพ์
 ขึ้นนั้น ก็เพราะจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยตระหนักดีถึงบทบาทในการทำนุศิลปวัฒนธรรมของประเทศ
 ชาติ และเห็นว่า ปี่พาทย์ตึกตำบรพพ์เป็นศิลปะชั้นสุดยอดในยุคหนึ่งแห่งวิชาการดุริยางคศิลป์ไทย
 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงประสมวงขึ้นเป็นครั้งแรกใน
 สมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อราวปีพ.ศ. 2431 สร้างสรรค์ให้เกิดเสียงดนตรีอันสุนทรีย์ ไพเราะ นุ่มนวล
 ชวนฟังอย่างยิ่ง วิธีการบรรเลงและขับร้องยังประกอบด้วยวิธีการพิเศษแยกแก่การปฏิบัติพอสมควร
 ยิ่งไปกว่านั้นเมื่อใช้ประกอบการแสดงละครก็มีความงดงามพร้อมสรรพในทุกกระบวน จึงจำเป็นต้อง
 อาศัยบุคคลที่พร้อมด้วยทักษะและประสบการณ์ทางด้านนี้โดยเฉพาะ (ชมเพลิน จันทร่ เรืองเพ็ญ,
 2530: คำนำ) ครั้นถึงสมัยปัจจุบัน ศิลปการดนตรีปี่พาทย์ตึกตำบรพพ์ขาดการสืบทอดอย่างจริงจัง
 มาเป็นระยะเวลายาวนาน และกำลังจะสูญหายไป ทั้งในด้านครู ศิลปิน ผู้ทรงคุณวุฒิ หลักการ
 บรรเลง ตลอดจนข้อมูลในด้านประวัติ เอกสาร แผ่นเสียงต่าง ๆ ดังนั้น ในปี พ.ศ. 2529
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจึงเริ่มต้นฟื้นฟู สืบทอด และเผยแพร่ศิลปะอันมีคุณค่าในแขนงนี้ให้ดำรงอยู่
 อย่างมีความหมาย การดำเนินงานทางด้านวิชาการก็ได้จัดให้มีการค้นคว้าวิจัย และรวบรวมข้อมูล
 เกี่ยวกับปี่พาทย์ตึกตำบรพพ์ไว้หลายลักษณะ ได้แก่ เอกสาร โน้ตเพลง รูปภาพ แถบบันทึกเสียง
 แถบบันทึกภาพ ฯลฯ ส่วนทางด้านการศึกษาและเผยแพร่ได้ดำเนินการควบคู่กันไป นับจากการ
 สร้างเครื่องดนตรีปี่พาทย์ตึกตำบรพพ์ขึ้น 2 ชุด แล้ว ยังได้บรรจุวิชาปี่พาทย์ตึกตำบรพพ์ไว้ใน
 หลักสูตรของคณะที่มีการสอนวิชาเอก ในโอกาสสำคัญของมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
 งานครบรอบสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยก็จะจัดให้มีการแสดงปี่พาทย์ตึกตำบรพพ์ รวมทั้ง
 ศิลปะการแสดงที่เกี่ยวข้องเผยแพร่ให้แก่สาธารณชนที่สนใจเสมอมา (จรวบ บุญบุณล, 2536:
 คำนำ) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยตระหนักดีว่า ความรู้ที่ศิลปินครูได้รับถ่ายทอดไว้เป็นรายบุคคล
 นั้นเป็นข้อมูลที่สำคัญยิ่ง จึงได้เชิญท่านผู้ทรงคุณวุฒิจากหลายสาขาหลายสำนักมาถ่ายทอดวิชาการ
 และประสบการณ์ให้แก่อาจารย์และนิสิตของมหาวิทยาลัยอยู่เสมอ อันได้แก่ ครูมนตรี ตราโมท
 ครูท้วม ประสิทธิ์กุล ครูเจริญใจ สุนทรวาที คุณหญิงไพฑูรย์ กิตติวราชม ครูศรีนาฎ เสริมศิริ
 ครูประสิทธิ์ ถาวร ครูจำเริญ หุระประดับ เป็นต้น

ครูมนตรี ตราโมท เป็นทั้งศิลปินแห่งชาติสาขาดนตรีไทย และเป็น
 ผู้เชี่ยวชาญดนตรีไทยแห่งกรมศิลปากร ท่านมีความรู้และประสบการณ์มากด้านปี่พาทย์ตึกตำบรพพ์
 กล่าวคือ ในปีพ.ศ. 2474 ราชบัณฑิตยสภาได้ริเริ่มบันทึกเพลงไทยลงแผ่นเสียงเป็นครั้งแรก

ม.จ.หญิงพัฒนาฯ ดิศกุล เป็นผู้ควบคุมการบรรเลงอย่างพิถีพิถัน ละเอียดลุลอ ครูมนตรี ตราโมท ทำหน้าที่ีระนาดทุ้มร่วมกับนักดนตรีฝีมือเยี่ยมจากกรมมหรสพ เพลงไทยที่ถูกคัดเลือกบรรจุแผ่นเสียง ส่วนหนึ่งเป็นเพลงประกอบการแสดงละครภาพนิ่ง (tableaux vivantes) ที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานวชิรานุวัตตวงศ์ ทรงพระนิพนธ์บทร้องไว้ทั้งสิ้น อันได้แก่ เรื่อง ราชานิราช สามก๊ก พระลอ เป็นต้น ซึ่งในครั้งนี้งทรงตรวจกับท่วงบางบทประพันธ์ด้วย นอกจากนี้ ยังมีเพลงขับเรื่องจินตกนิรี และพระศกเกตุ พระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนเพชรบูรณ์อินทราชัย ก่อนการบันทึกแผ่นเสียงมีการซ้อมกันอยู่ประมาณ 4-5 เดือน ทำให้ ครูมนตรี ตราโมท ได้เรียนรู้วิธีการขับร้องและบรรเลงปีพาทย์ดึกดำบรรพ์ที่ไพเราะถูกต้องตามแบบแผน ได้ฝึกฝนจนเกิดความชำนาญและสามารถจดจำได้อย่างแม่นยำ นั้นย่อมหมาความว่า ท่านได้รับถ่ายทอดศิลปวิทยาการทางด้านปีพาทย์ดึกดำบรรพ์มาโดยตรง ตั้งแต่อายุประมาณ 30 ปีเศษ และได้ร่วมแสดงปีพาทย์ดึกดำบรรพ์ในโอกาสต่าง ๆ เรื่อยมา ดังนั้น เมื่อโครงการดนตรีไทย-ปีพาทย์ดึกดำบรรพ์เริ่มขึ้นในปีพ.ศ. 2529 เป็นต้นมา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจึงได้เชิญท่านเป็นที่ปรึกษาในด้านการดำเนินงาน การให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติวิชาการ ตลอดจนการจัดกิจกรรมการแสดงประจำปี

บทบาทของครูมนตรี ตราโมท ในฐานะผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีส่วนช่วยเหลือ ส่งเสริม และสนับสนุนกิจกรรมด้านการสืบทอดและเผยแพร่ศิลปะของปีพาทย์ดึกดำบรรพ์ สรุปได้ดังนี้

1. ในวงปีพาทย์ดึกดำบรรพ์ซึ่งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงระนาดเอก ครูมนตรี ตราโมท เป็นผู้ตีระนาดทุ้ม ในเพลงทองย่อนและมอญแปลง เพื่อเฉลิมฉลองในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เจริญพระชนมพรรษา 5 รอบ เมื่อวันที่ 18 ธันวาคม 2530 ณ หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2. ในวงปีพาทย์ดึกดำบรรพ์ซึ่งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงระนาดเอก ครูมนตรี ตราโมท เป็นผู้ตีระนาดทุ้ม ในเพลงกระจอกทอง น้ำลอด ได้ทราย และกระบองกัน บทขับร้องที่ใช้ในครั้งนี้เป็นบทพระราชนิพนธ์เนื่องในโอกาสเฉลิมฉลองครบรอบ 72 ปี การสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 28 มีนาคม 2532 ณ หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นอกจากนั้นครูมนตรี ตราโมท ยังเป็นที่ปรึกษาการฝึกซ้อมการบรรเลงดนตรีไทย-ปีพาทย์ดึกดำบรรพ์ เพลงขับเรื่องสังข์ศิลป์ชัย ประกอบการแสดงละครภาพนิ่ง และ

ระบำดาวดึงส์ ซึ่งทั้งสองรายการนี้เป็นพระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ออกแสดงในงานเดียวกัน

3. ร่วมบรรเลงกับวงจากบ้านปลายเนิน ซึ่งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงระนาดเอก และครูมนตรี ตราโมท เป็นผู้ตีระนาดทุ้ม เนื่องในโอกาสครบรอบวันสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่จันทร์ที่ 26 มีนาคม 2533 ณ หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และเป็นผู้ถ่ายทอดวิชาและอำนวยความสะดวกเชื่อมร่วมกับครูเจริญใจสุนทรวาทิน ผู้ฝึกสอนคืออาจารย์บุญช่วย โสวัตร ในการแสดงปีพาทย์ดึกดำบรรพ์ เรื่อง คาวีพระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ อันเป็นชุดที่แปลกและไพเราะกว่าชุดอื่น ๆ ดังที่ครูเจริญใจ สุนทรวาทิน (2533) กล่าวว่า

...การบรรเลงปีพาทย์ดึกดำบรรพ์นั้น มีหลายเรื่องที่ข้าพเจ้าได้เล่าเรียนมาช้านาน โดยเฉพาะเรื่องคาวีเป็นเรื่องพิเศษ เพราะการบรรเลงเพลงไม่เหมือนกับเพลงดับทิว ๆ ไป เรื่องคาวีมีเพลงเป็นทางบังคับ มีเพลงเฉพาะสำหรับขับร้องมาก และมีชิ้นเชิงสูง มีวิธีการติดต่อเพลงขับร้องได้อย่างสนิทสนมและไพเราะ ทั้งยังมีความแปลกอื่น ๆ ในเรื่องอีกหลายอย่าง ซึ่งเป็นวิชาความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญของครูบาอาจารย์ที่ท่านได้สร้าง จัดทำไว้ให้เป็นสมบัติไทยด้วยความประณีตไพเราะ ไม่มีดับเพลงเรื่องใดจะแปลกและไพเราะได้เสมอเหมือน ทั้งยังไม่แพร่หลาย มีใครมีใครได้เรียนไว้อย่างสมบูรณ์...

จะเห็นได้ชัดว่า การบรรเลงปีพาทย์ดึกดำบรรพ์เป็นศิลปะการแสดงที่มีแบบแผนเฉพาะ เป็นงานศิลปะที่ล้ำเลิศด้วยคุณค่า มีความสนิทสนมกลมกลืนกันทั้งหมด ไม่ว่าจะ เป็นบท การขับร้อง หรือการบรรเลง และจำเป็นต้องอาศัยผู้รู้ ผู้ชำนาญในการถ่ายทอดอย่างแท้จริง จึงเป็นศิลปะแบบฉบับที่ควรจะอนุรักษ์และเผยแพร่ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

4. เป็นผู้ถ่ายทอดวิชาและอำนวยความสะดวกเชื่อมการขับร้องและบรรเลงปีพาทย์ดึกดำบรรพ์ เพลงดับเรื่องพระยศเกตุประกอบการแสดงละครภาพนิ่ง พระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าพระเจ้าพี่ยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนเทิธรบุรุษอินทราชัย ออกแสดงในโอกาสเฉลิมฉลองครบ

รอบ 74 ปี แห่งการสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 30 เมษายน 2534 ณ หอประชุม
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5. เป็นผู้ถ่ายทอดวิชา อำนวยการฝึกซ้อมการขับร้องและบรรเลง
ปี่พาทย์ตึกคำบรรพ์ เพลงขับเรื่องสังข์ศิลป์ชัย ภาคต้น พระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ และระบำท่ายเรื่องสังข์ศิลป์ชัย ออกแสดงในโอกาสเฉลิม
ฉลองครบรอบ 75 ปี แห่งการสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2535
ณ หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิจกรรมด้านการแสดงที่ครูมนตรี ตราโมท มีส่วนร่วมด้วยนั้น ท่านได้แสดงให้เห็น
จริงอย่างหนึ่ง ได้ อำนวยการฝึกซ้อมอีกอย่างหนึ่งอย่างเต็มความรู้ ความสามารถ จึงถือได้ว่า
ท่านทำหน้าที่ถ่ายทอดศิลปะชั้นสูงของชาติให้แก่ศิษย์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยไว้แล้ว จากการที่
ครูมนตรี ตราโมท ได้อุทิศกำลังกาย กำลังสติปัญญา และเวลาในการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรม
อันล้ำค่านี้ เป็นผลให้วิชาการปี่พาทย์ตึกคำบรรพ์ได้รับการอนุรักษ์ กลับฟื้นฟูลึ้น และมีการสืบทอดที่
ยั่งยืนต่อไปได้ และเป็นสิ่งที่น่าภาคภูมิใจอย่างยิ่งที่นิสิตเหล่านี้สามารถสืบทอดภูมิปัญญาของบรรดา
โบราณจารย์ไว้ได้สมกับที่จะ เป็นบัณฑิตศิลปินในอนาคต

สรุปกระบวนการถ่ายทอดความรู้ของครูมนตรี ตราโมท ในกลุ่มผู้สืบทอดในระบบ
โรงเรียน ดังนี้คือ

ครูมนตรี ตราโมท เป็นผู้นำหรือผู้บุกเบิกในการถ่ายทอดความรู้ทางด้านนาฏดุริยางคศิลป์
ภาคทฤษฎี ตั้งแต่ปี.ศ. 2481 เพราะสมัยก่อนนั้นมีแต่การสอนภาคปฏิบัติอย่างเดียว ท่านได้สอน
หลักวิชาแขนงนี้อย่างต่อเนื่องจนถึงปีสุดท้ายแห่งชีวิตท่าน ตั้งแต่ยังเป็นโรงเรียนศิลปากร แผนก
นาฏดุริยางค์ มาเป็นโรงเรียนนาฏศิลป์ จนเป็นวิทยาลัยนาฏศิลป์ในปัจจุบัน วิชาที่ท่านสอน ได้แก่
ทฤษฎีศิลป์ ประวัติดนตรีไทย หลักการประพันธ์เพลงไทย ประวัติการละครไทย บุคคลสำคัญใน
วงการนาฏดุริยางคศิลป์ หลักและวิธีจัดแสดง เป็นต้น นอกจากให้การศึกษาแก่นักเรียนแล้ว ท่านยัง
ได้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ ให้แก่ครูในโรงเรียนด้วย จึงทำให้ครูหลายท่านสามารถ

สืบทอดและทำหน้าที่สอนแทนท่านได้อย่างน่าภาคภูมิใจ ท่านได้ปฏิบัติหน้าที่ครูในสถานศึกษาแห่งนี้
รวมทั้งสิ้น 57 ปี

ในสถาบันอุดมศึกษาหลายแห่ง ได้แก่ คณะครุศาสตร์และคณะศิลปกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะมานุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร คณะอักษรศาสตร์และคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัย
ศิลปากร ได้เชิญคุณครู ตรีวาท มาสอนวิชาต่างๆ ตั้งแต่ท่านอายุได้ 60 ปี และสอนตลอดมา
จนถึงอายุขัย วิชาที่สอนมี 2 สาขา คือ สาขาดนตรีไทย ได้แก่ วิชาทฤษฎีดนตรีไทย หลักการ
ประพันธ์เพลงไทย ประวัติดุริยางคศิลป์ไทย วรรณคดีดนตรีไทย เป็นต้น วิชาเหล่านี้มีเนื้อหา
คล้ายคลึงกับวิชาที่ท่านสอนในวิทยาลัยนาฏศิลป์ อีกสาขาหนึ่งคือสาขาภาษาไทย ได้แก่ วิชา
บทละครไทย ภาษาไทยเกี่ยวกับวรรณคดีและวัฒนธรรม การละครไทย การอ่านท่านองเสนา
ท่านสามารถถ่ายทอดวิชาเหล่านี้ได้ดี เพราะมีประสบการณ์และเชี่ยวชาญชั้นเยี่ยมทางสาขานี้

การสอนในชั้นเรียนคุณครู ตรีวาท จะเข้าสอนและเลิกสอนตรงเวลาเสมอ มีการ
เตรียมการสอน ทุกรายวิชา ท่านจะใช้วิธีบรรยายเป็นหลัก โดยอธิบายตรงตามเนื้อหาของวิชา
นั้น ๆ อย่างละเอียด และเล่าประสบการณ์ที่ท่านได้รับมา หรือเล่าเป็นอุทาหรณ์ ผู้เรียนจะฟังและ
จดบันทึกตามไป หากสงสัยก็ได้ถามท่านได้ ท่านจะไม่ใช้อุปกรณ์การสอนอย่างที่ปัจจุบันมักนิยมใช้กัน
เช่น แลบบันทึกเสียง วีดิทัศน์ แต่สิ่งหนึ่งที่ท่านใช้แตกต่างจากครูอื่น ก็คือ การใช้โน้ตสากลใน
การสอนประพันธ์เพลงไทย เพราะผู้เรียนทุกคนมีพื้นฐานความรู้เรื่องโน้ตสากลเป็นมาตรฐานเดียวกัน
อยู่แล้ว ทำให้อธิบายได้สะดวกและชัดเจนขึ้น การวัดผลจะสอบครั้งเดียวตอนปลายภาค โดยใช้
ข้อสอบอัตนัยเท่านั้น ซึ่งเน้นวัดเนื้อหาหรือความจำเป็นส่วนมาก จำนวนผู้เรียนแต่ละวิชาค่อนข้าง
น้อย โดยเฉลี่ยประมาณ 10-15 คน

คุณครู ตรีวาท เป็นผู้นำทางวิชาการ ริเริ่มเขียนตำราให้นักเรียนโรงเรียน
ศิลปากร-แผนกนาฏดุริยางค์ได้ใช้เป็นหนังสือเรียน เพราะสมัยนั้นตำราหาได้ยากมาก ตำรา
เล่มแรกของท่าน คือ หนังสือดุริยางคศาสตร์ไทยภาควิชาการ อีกเล่มหนึ่งคือ ศัพท์สังคัม ซึ่งไว้
สอนอยู่ทุกวันนี้ ต่อมาท่านได้เขียนบทความเชิงวิชาการขึ้นอีกมากมายอย่างต่อเนื่อง และเป็น
ยอมรับในวงการศึกษาระดับ

คุณครู ตรีวาท เป็นนักพัฒนาหลักสูตรที่ทันสมัย ท่านได้จัดทำหลักสูตรของโรงเรียน
นาฏศิลป์ ภาคศิลปศึกษา ทั้งหมด และได้ร่วมวางแผนในการปรับปรุงหลักสูตรของวิทยาลัยนาฏศิลป์

เป็นที่ปรึกษาด้านการวางหลักสูตร สาขาวิชาดุริยางคศิลป์ไทย ระดับปริญญาบัณฑิตและมหาบัณฑิต คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แนวคิดที่สำคัญในการวางหลักสูตรก็คือ หลักสูตรทางศิลปศึกษา จะต้องสอนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ในภาคทฤษฎีนั้น ให้ความสำคัญต่อการถ่ายทอดองค์ความรู้ของบรรพชนไทยเป็นอันดับแรก ขณะเดียวกันก็ได้ละเลยองค์ความรู้ของวัฒนธรรมตะวันตกที่แพร่หลายเข้ามาในประเทศไทย คือ ได้บรรจุเรื่องโน้ตสากลไว้ในหลักสูตรด้วย อีกแนวคิดหนึ่งที่สำคัญคือ การจะเป็นครูได้ต้องเป็นศิลปินก่อน หรือกล่าวได้ว่า เมื่อเป็นศิลปินแล้ว ถ่ายทอดได้จึงจะเป็นครู ท่านจะคัดค้านความเห็นที่ว่า "ครูศิลปะไม่ต้องมีฝีมือลายมืออะไรก็ได้ เพราะเป็นครู" แนวคิดของท่านก็เป็นที่ยอมรับ ดังจะเห็นได้จากในระดับนาฏศิลป์ชั้นต้น การเรียนจะเน้นทางภาคปฏิบัติ มุ่งสู่ความเป็นศิลปิน ส่วนชั้นกลางและชั้นสูงจะเริ่มสอนวิชาการศึกษาแทรกเข้าไปเพื่อเตรียมการเป็นครู

กลุ่มผู้สืบทอดกลุ่มนี้มีจำนวนมากมายหลายรุ่น ผู้ที่เรียนสำเร็จแล้วได้รับบรรจุเข้าเป็นศิลปินในกรมศิลปากร เป็นครูสอนในวิทยาลัยนาฏศิลป์ทั่วประเทศ ในโรงเรียนรัฐบาลและเอกชน ก็มีมาก แต่ก็ยังไม่เพียงพอ บุคคลเหล่านี้รับสืบทอดวิชาการจากครูมนตรี ตราโมท แล้ว ได้ถ่ายทอดให้อนุชนรุ่นหลังต่อไปอย่างกว้างขวาง และใช้ตำราของท่านเป็นหลักในการสอนจนทุกวันนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย